III.

NUME DIVINE ÎN *PARADISUL* LUI DANTE

Analiza elementelor de discurs religios din traducerile româneşti ale *Divinei Comedii*, în comparație cu originalul, începe cu analiza transpunerii numelor divine. Am diferențiat, aici, situațiile în care referentul este Divinitatea, la modul generic, de cele în care Dante are în vedere o anumită ipostază a divinității (Dumnezeu Tatăl, Isus sau Duhul Sfânt) sau Treimea. În structura fiecărui subcapitol în parte, am avut în vedere mai întâi desemnarea directă, apoi cea prin antonomază, apoi desemnarea perifrastică şi metaforică. Ordinea prezentării elementelor din fiecare categorie o urmăreşte pe cea a apariției în textul original.

1. Dumnezeu: Nume generice

În cele ce urmează, vom analiza numele divine care se referă la Dumnezeu în general, fără vreo referire la vreuna dintre persoanele Treimii, şi traducerile acestora; le-am putea numi teonime în sens generic.

În primul rând, vom putea observa că, în cazul termenului *Dio* (Dumnezeu), traducătorii au tendința de a-l echivala prin diferite atribute sau funcții pe care divinitatea le îndeplineşte. Sunt destul de puține cazurile în care atât George Coşbuc, cât şi Eta Boeriu apelează la echivalarea directă a termenului *Dio* prin *Dumnezeu*, ceea ce nu ar trebui să ne mire dacă ar fi să ne gândim măcar la diferența metrică de o silabă între cuvântul din italiană şi cel din română. Întâlnim aceste situații în: *Par*., V, v. 27; *Par*., VI, v. 111; *Par*., VII, v. 91; *Par*., VII, v. 103; *Par*., VII, v. 115; *Par*., X, v. 56; *Par*., XX, v. 134; *Par*., XXII, v. 95; *Par*., XXIV, v. 130; *Par*., XXV, v. 90; *Par*., XXVI, v. 109; *Par*., XXVII, v. 105; *Par*., XXX, v. 145; *Par*., XXXIII, v. 40. În alte cazuri, tot puține la număr, traducătorii echivalează *Dio* prin *Domnul*, soluție în principiu convenabilă din punctul de vedere al metricii, dar care se detaşează de terminologia dantescă originară, în cadrul căreia termenul *Segnor* (echivalentul *Domnului* din limba română) se referă – apărând, de altminteri, numai de două ori în decursul întregului *Paradis* – exclusiv la Isus, ipostaziat în calitatea lui de „stăpân” („senior”, în vocabularul feudal occidental): al universului (Christus Pantocrator, ca în binecunoscutele reprezentări plastice din catedralele medievale – *Par*. XXIV, v. 35), sau al credinciosului (concretizare la nivel individual a reprezentării globale anterioare – *Par*. XXV, v. 33). Altă dată (*Par*., XIII, v. 54), cum vom vedea mai jos, Dante va folosi termenul regal *Sire* pentru desemnarea seniorială a lui Dumnezeu Tatăl.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

În al doilea rând, vom avea în vedere situațiile în care, pentru desemnarea lui Dumnezeu fără vreo ipostaziere ținând de Sfânta Treime, Dante însuşi se prevalează de un repertoriu antonomastic, metaforic şi perifrastic, legat în principiu, după cum vom vedea, de atributele sale fundamentale, cu precădere din sfera semantică a supremației absolute şi a eternității.

Vom analiza situațiile în care, din diferite motive, cel puțin unul dintre cei doi traducători pe care îi avem în vedere alege o altă modalitate de desemnare a numelui propriu *Dumnezeu*, acolo unde în textul dantesc apare *Dio*:

Dio, *Par*., I, v. 105
G. Coşbuc – *Dumnezeu*
Eta Boeriu – *făptaşul*

În contextul la care ne referim aici se vorbeşte despre forma universului, care este asemănătoare creatorului său, adică lui Dumnezeu. Acesta este un aspect teologic care se referă la asemănarea dintre creație şi creator; ideea este preluată din gândirea lui Toma d'Aquino şi sintetizată de Dante într-o terțină cu o deosebită claritate: *Le cose tutte quante / hanno ordine tra loro, e questo è forma / che l'universo a Dio fa simigliante*[1]. G. Coşbuc traduce: *Făpturile-ntre ele, toate-anume, / au ordine şi-n forma asta este / asemeni Dumnezeu cu-ntreaga lume*[2]. O alegere discutabilă este termenul *făpturi* pentru *cose* (= lucruri), care limitează creația lui Dumnezeu doar la ființe (deşi în sensul său etimologic *făptură* înseamnă 'ceea ce este făcut', este posibil ca acest sens să fi fost avut în vedere de Coşbuc, deşi el era învechit la începutul secolului al XX-lea). Discutabilă este şi echivalarea prin *lume* a it. *universo*, dar ea poate fi justificată prin necesitatea de a realiza rima cu *anume*. Eta Boeriu face o alegere care se îndepărtează de contextul dantesc: *Toate, zise-n lume-s cu temei / şi rânduiala, tocmai dânsa face / aşijderi lumea cu făptaşul ei*[3]. Apare aceeaşi problemă cu folosirea termenului *lume*, care, aşa cum am spus mai sus, limitează acțiunea lui Dumnezeu. De asemenea, *făptaşul* (*făptaş* – 'cel care comite o faptă condamnabilă, vinovat, delicvent'; derivat din *faptă*, *cf.* DLR) reprezintă o alegere forțată pentru desemnarea unui nume divin, dincolo de faptul că din punct de vedere semantic este inadecvat, având conotații negative în limba română.

Dio, *Par.*, IV, v. 45; *Par*., V, v. 19; *Par*., XVI, v. 143
G. Coşbuc – *Celui Sfânt*
E. Boeriu – *Dumnezeu*

[1] Toate citatele din *Divina Comedie* în limba italiană sunt din ediția: Dante, *Divina Commedia. Inferno. Purgatorio. Paradiso*, con il commento di Anna Maria Chiavacci Leonardi, Arnoldo Mondadori editore, Milano, 1994.

[2] Toate citatele din traducerea lui G. Coşbuc sunt din ediția: Dante, *Divina Comedie. Paradisul*, În româneşte de George Coşbuc, Comentariu de Alexandru Balaci, Editura pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1957.

[3] Toate citatele din traducerea Etei Boeriu sunt din ediția: Dante, *Divina Comedie. Paradisul*, În româneşte de Eta Boeriu, Note şi comentarii de Alexandru Balaci, Editura Minerva, Bucureşti, 1965.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

În aceste trei cazuri, G. Coşbuc alege să echivaleze termenul *Dumnezeu* prin substantivizarea (prin articulare cu articolul demonstrativ) unui atribut al acestuia, *Cel Sfânt*, din motive metrice.

Dio, *Par*., V, 28
G. Coşbuc – *ceru*
E. Boeriu – *cerul*

În această terțină, Dante vorbeşte despre legământul care se realizează între Dumnezeu şi omul care doreşte să-şi dedice divinității întreaga existență, prin jurămintele care se fac în momentul intrării într-un ordin religios: *nel fermar tra Dio e l'omo il patto*. Ambii traducători optează pentru echivalarea indirectă a conceptului, printr-un procedeu metonimic; G. Coşbuc: *Deci când un om cu ceru-ncheie pactul*, iar Eta Boeriu: *Când omul deci cu cerul se-nvoieşte*. Aici este înlocuit creatorul cu unul dintre obiectele creației sale, şi anume lăcaşul în care acesta locuieşte împreună cu aleşii săi (lăcaşul celor fericiți). Adaptarea este, totuşi, discutabilă: cerul este şi locul în care se presupune că orice bun creştin doreşte să ajungă la finalul existenței sale pământeşti, el confundându-se cu Paradisul; Dante, însă, nu se referă, în cazul de față, decât la un pact realizat între Dumnezeu şi om prin care cel din urmă îşi angajează întreaga existență în serviciul divinității, nu şi la sensul conotativ 'paradis'.

Dio, *Par*.,VI, v. 23
G. Coşbuc – *Dumnezeu*
E. Boeriu – *sfat dumnezeiesc*

Dante vorbeşte despre felul în care se manifestă Dumnezeu oamenilor, adică prin inspirație sau, mai bine zis prin harul său, *Dio per grazia piacque di spirarmi*. Alegerea Etei Boeriu, (*curând apoi, din*) *sfat dumnezeiesc*, se îndepărtează semnificativ de conotația din textul original, care se referă la harul dat de Dumnezeu. Termenul *sfat* are mai multe conotații în limba română, nu, însă, şi pe cea de 'har' (ci: 'învăț, socoteală, consiliu, povață', *cf*. DLR). Dumnezeu nu dă sfaturi, ci, în spiritul dreptății divine, oferă harul său, în general, tuturor oamenilor care cred în el şi, în special, aleşilor săi.

Dio, *Par*., VII, v. 47
G. Coşbuc – *cer*
Eta Boeriu – *Domnul*

În contextul de față, Dante afirmă că atât lui Dumnezeu, cât şi iudeilor le-a fost pe plac moartea lui Cristos pe cruce: *ch'a Dio e a' Giudei piacque una morte*. Lui Dumnezeu, pentru că trebuia, conform justiției divine, să pedepsească natura umană pervertită prin păcatul originar, iar iudeilor, pentru că nu au crezut că el este Mesia pe care îl aşteptau. Înlocuirea metonimică a lui Dumnezeu cu *cerul*, în cazul lui Coşbuc, este mai puțin adecvată, mai ales pentru că în textul dantesc urmează două forme chiastice (peste care traducătorul trece cu vederea): *tremò la terra e'l ciel s'aperse*, în care este folosit cuvântul *cer* cu sensul 'loc în care se află toți cei care au ajuns să se bucure de prezența lui Dumnezeu'. Coşbuc nu

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

respectă diferența *Dumnezeu – cerul* (care se găseşte la Dante, în acest context), creând o situație ambiguă: *aceeaşi moarte: / dorită fu şi-n cer şi de Iudei: / pământu-a plâns, iar cerul se deschise*.

Există şi alte situații în care G. Coşbuc alege să traducă *cerul* în loc de Dumnezeu, pe care nu le mai discutăm, ci ne mulțumim a le semnala: *Par*., XII, v. 132; *Par*., XVIII, v. 4.

Dio, *Par*. VIII, v. 90
G. Coşbuc – *Dumnezeu*
Eta Boeriu – *te bucuri prin Isus*

În textul lui Dante apare un dialog între poet şi regele Ungariei pe care l-a întâlnit la Florența, Carol Martel[4], aflat printre fericiții din Paradis, în care este exprimată bucuria de a putea discuta în fața lui Dumnezeu: *grata m'è più; e anco quest'ho caro/ perché'l discerni rimirando in Dio*. G. Coşbuc echivalează direct prin termenul *Dumnezeu*: *căci tu mi-o vezi privind-o-n Dumnezeu*. Eta Boeriu numeşte o altă persoană a Sfintei Treimi, Isus, fapt ce nu reprezintă strict o greşeală din punct de vedere teologic (Isus este Dumnezeu la fel ca Tatăl şi ca Sfântul Duh), dar poate fi considerat drept încălcare a fidelității față de textul dantesc. La baza acestei soluții a stat necesitatea realizării rimei: *te bucuri zic, de cele ce mi-ai spus,/ mi-e şi mai drag al bucuriei dar/ şi drag mi-e că te bucuri prin Isus*.

Dio, *Par*., IX, v. 73
G. Coşbuc – *Eternul*
E. Boeriu – *Eternul*

Expresia lui Dante se referă la Dumnezeu care vede tot, *Dio vede tutto*. Traducătorii, echivalând numele propriu *Dio* printr-un atribut substantivizat articulat enclitic, *Eternul*, au dorit să accentueze ideea că Dumnezeu vede tot, dintotdeauna şi pentru totdeauna, pentru că, în cazul de față nu erau constrânşi nici de rigori prozodice, nici de rimă. Putem spune că acesta este un caz concret în care prima traducere (a lui Coşbuc) o influențează pe cea de-a doua (a Etei Boeriu), găsim în ambele aceeaşi traducere-interpretare: *Eternul vede tot*.

Dio, *Par*. XXI, v. 92
G. Coşbuc - *Tatăl*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

Poetul face aici referire la duhurile care stau cel mai aproape de Dumnezeu, serafimii: *quel serafin che'n Dio più l'occhio ha fisso*. G. Coşbuc echivalează termenul *Dio* printr-o calitate intrinsecă a lui Dumnezeu, aceea de creator, de tată a tot ce există: *serafu-n Tatăl mai adânc ocheşte*. Este vorba aici despre o interpretare

[4] „Fu coronato re d'Ungheria dopo la morte di Ladislao IV suo zio, ma il regno lo ebbe Andrea III, detto il veneziano. Fu a Firenze nel 1294 ed in questa occasione pare che contraesse con Dante una specie di amicizia", *cf*. Enc.D.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

a sensului din Dante, pe de o parte; pe de alta, opțiunea traducătorului poate fi determinată de necesități metrice. La Eta Boeriu atrage atenția ortografierea cu minusculă: *dumnezeu*. Aceasta s-ar putea explica prin presiunile ideologiei şi ale politicului, însă explicația este infirmată de celelalte contexte, foarte numeroase, în care acelaşi substantiv este ortografiat cu majusculă: *Dumnezeu*, conducând la concluzia că în acest context particularitatea respectivă se explică printr-o greşeală de tipar.

Dio, *Par*. XXI, v. 114
G. Coşbuc – *(serviciilor) divine*
Eta Boeriu – lipseşte termenul, apare *Domnul* în versul 117

În contextul acesta vorbeşte un sfânt, Petrus Damianus[5], care face referire la viața sa din mănăstire şi la constanța cu care şi-a dedicat viața lui Dumnzeu: *al servigio di Dio mi fe' sì fermo*, vers care în română s-ar traduce: faptului de a-l sluji pe Dumnezeu i-am fost atât de dedicat. G. Coşbuc face o alegere care poate crea confuzie: *Serviciilor divine/ aici – a zis – aşa de rob le fui*. Sintagma „serviciul divin" are altă semnificație în limba română, aceea de ceremonie religioasă[6]; mai mult, utilizarea, în acest context, a substantivului *serviciu* la plural obscurizează mesajul - sfântul din textul lui Dante se referă la slujirea lui Dumnezeu prin propria existență. În traducerea Etei Boeriu întâlnim o interpretare a mesajului original: *acolo m-am rugat/ cu-atâta zel şi-adâncă plecăciune*. Traducătoarea echivalează expresia *servigio di Dio* printr-o formulă metonimică a slujirii lui Dumnezeu, completată printr-un binom al modalității în care figurează reprezentativ râvna şi smerenia (aceasta la rândul ei însoțită de un epitet, la urma urmei de la sine înțeles); mesajul transmis prin această soluție de traducere capătă mai multă concretețe, însă este mai restrâns ca semnificație în raport cu originalul.

Dio, *Par*. XXII, v. 83
G. Coşbuc – lipseşte termenul, este echivalată ideea de a cere de pomană în numele lui Dumnezeu, *acei ce pe la uşi colindă*
Eta Boeriu – *cerşind colindă*

Dante vorbeşte aici despre bunurile materiale deținute de Biserică, care ar trebui să aparțină celor nevoiaşi: *ché quantunque la Chiesa guarda, tutto/ è de la gente che per Dio dimanda*. Expresia *dimandare per Dio* se traduce în limba română prin „a cere în numele lui Dumnezeu". Ambii traducători optează pentru echivalarea liberă a expresiei atât din rațiuni metrice, cât şi pentru realizarea rimei, fără a schimba însă radical sensul din original. G. Coşbuc spune *stăpâni oricărui bun păstrat de-altar/ îi sunt acei ce pe la uşi colindă*, iar Eta Boeriu exprimă

[5] V. capitolul despre sfinții care apar în *Paradisul*.
[6] *Serviciu*: adesea determinat prin „divin", „religios" - îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericeşti pentru anumite ocazii şi sărbători religioase; ceremonie, oficiu, *cf*. DLR.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

ideea de oameni săraci folosind termenul *norod*[7], alături de verbul *a cerşi*: *pe orice-avut bisericesc norodul/ stăpân e jos, căci el cerşind colindă*, alături de *a colida*, cu sensul 'a merge, a rătăci'.

Dio, *Par*., XVIII, v. 4
G. Coşbuc – *ceruri*
Eta Boeriu – *stele*

În contextul de față, Dante vorbeşte despre Beatrice, numind-o *quella donna ch'a Dio mi menava*. Dacă avem în vedere faptul că cerul este locul în care se află Dumnezeu şi se poate identifica cu acesta, atunci alegerea lui G. Coşbuc, chiar dacă nu reproduce cu exactitate reperul din textul dantesc, este acceptabilă (prin metonimie). În cazul Etei Boeriu, echivalarea termenului *Dio* prin substantivul comun *stele* (*doamna mea ce mă purta spre stele*) se îndepărtează de concepția exprimată aici, chiar dacă, din punct de vedere poetic, ar putea reprezenta un câştig față de prima traducere (*Doamna ce spre ceruri mă-mboldeşte*), prin plusul de limpezime vocalică. De asemenea, formularea traducătoarei este mai laică, eliminând ideea de Dumnezeu şi mergând mai mult spre motivele tipice poeziei de dragoste.

Dio, *Par*. XX, v. 110
G. Coşbuc – *Cer*
Eta Boeriu – *cer*

Este vorba aici despre rugăciunile adresate lui Dumnezeu de către Grigore cel Mare pentru întoarcerea la viață a împăratului Traian, pentru a i se da posibilitatea de a face binele, ca să se mântuiască: *ne' prieghi fatti a Dio per suscitarla*. Ambii traducători fac apel la aceeaşi metonimie atunci când echivalează acest concept, înlocuind numele divinității cu locul unde aceasta se află, cerul (scris sau nu cu majusculă): *o puse-n rugi la Cer, spre-a-l deştepta* (Coşbuc), *în rugi, ca vrerea lui Traian folos/ s-aducă-n cer şi Domnul să-l învie* (Eta Boeriu).

Dio, *Par*. XX, v. 122
G. Coşbuc – *Tatăl*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

În contextul acesta, Dante vorbeşte despre un alt suflet, cel al lui Rifeu[8], afirmând că Dumnezeu, prin harul său, i-a deschis acestuia ochii pentru a-i revela adevărul mântuirii, de la care nu poate fi exclus nici un suflet drept: *per che, di grazia in grazia, Dio li aperse/ l'occhio a la nostra redenzion futura*. G. Coşbuc interpretează terțina din original oferind informații care nu se găsesc la Dante, referitoare la împărțirea rolurilor persoanelor divine (Dumnezeu Tatăl care-şi trimite Fiul pentru a mântui omenirea): *de aceea Tatăl vru gradat să-i verse/*

[7] *Norod*: '1. (învechit), semințe, trib, populație, neam; 2. (învechit şi popular) totalitatea credincioşilor care aparțin unui cult creştin, unei parohii, unei eparhii', *cf*. DLR.

[8] Rege al Troiei amintit de Vergilius în *Eneida* II, 339, 394, 426, faimos pentru dreptatea sa, pentru viața şi faptele sale virtuoase.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

lumina-n ochi, de Crist şi mântuire. Eta Boeriu rămâne fidelă ideii exprimate în textul original: *că Dumnezeu din har în har, treptat,/ l-a dus spre mântuirea viitoare*, dar înlocuieşte metafora deschiderii ochilor prin formula, mai pedestră, a „ducerii" (interpretabilă fie ca „purtare", fie ca „orientare").

Iddio, *Par*., XX, v. 138
G. Coşbuc – *Domnul*
Eta Boeriu – (*tot ce-i vrere-n) cer*

Aici se vorbeşte despre voința lui Dumnezeu: *che quel che vole Iddio, e noi volemo*, care devine cauza fericirii sufletelor: fericirea sufletelor constă în a se conforma voinței lui Dumnezeu. Conjuncția *che* introduce o propoziție consecutivă care determină versul precedent: *il ben nostro in questo ben s'affina* (fericirea sufletelor devine mai pură făcând voința lui Dumnezeu), relație respectată de traducerea lui G. Coşbuc: *căci bunul ei sporeşte al nostru bine / încât ce Domnul vrea ni-e proprie vrere*. Eta Boeriu, în schimb, foloseşte o conjuncție coordonatoare: *căci bunul ei pe-al nostru-l adânceşte / şi tot ce-i vrere-n cer şi noi voim*.

Dio, *Par*. XXIV, v. 130
G. Coşbuc – *Domn*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

În acest context, conceptul apare în profesiunea de credință pe care Dante o face preluând şi prelucrând cuvintele de la începutul Crezului (Simbolul Credinței sau, în Biserica Catolică, Simbolul Apostolic): *E io rispondo: Io credo in uno Dio/ solo ed etterno, che tutto'l ciel move/ non moto, con amore e con disio*. G. Coşbuc foloseşte în traducerea acestei terține o inversiune, din motive metrice, punând astfel accent pe atributele divinității: *Răspund: În sfânt/ şi unul Domn, o veşnică ființă,/ cred eu, Cel nemişcat, mişcând mereu/ întregul cer prin dor şi prin voință*. Al doilea atribut (*sfânt*) nu apare nici în Crez, nici în originalul lui Dante. Eta Boeriu păstrează forma de început a crezului din limba română: *Eu cred într-unul Dumnezeu pe lume,/ ce-i unul, veşnic şi iubind roteşte/ întregul cer în neclintitu-I nume*. Eta Boeriu accentuează perspectiva lumească a celui care îşi asumă profesiunea de credință, implicită fiind unicitatea rostului acestei credințe: *cred într-unul Dumnezeu pe lume*. Vorbind despre unicitate, remarcăm şi repetiția supărătoare a adjectivului numeral „unu" din începutul crezului. De asemenea, imobilitatea primului motor în termeni aristotelici, este transferată în traducerea Etei Boeriu asupra numelui lui Dumnezeu, surprins în propria nestrămutare.

Dio, *Par*. XXV,v. 11
G. Coşbuc – lipseşte
Eta Boeriu – *Hristos*

Dante exprimă aici ideea că, prin credință Dumnezeu poate să „conteze", deci să cunoască şi să se bizuie pe proprii credincioşi: *che fa conte/ l'anime a Dio*. G. Coşbuc traduce utilizând o consecință a faptului de a crede (mântuirea sufletului şi dobândirea paradisului ceresc): *credința care-adună/ pe drepți în cer*. În traducerea

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

realizată de Eta Boeriu apar o interpretare şi o nuanță care nu se regăsesc în textul original: *crezul ce-mpacă cu Hristos*. Referindu-se la a doua persoană a Treimii, Fiul (ceea ce face în mai multe locuri, v. *supra*), traducătoarea inversează sensul perspectivei din textul dantesc, divinității revenindu-i un sens pasiv.

Dio, *Par*., XXVIII, v. 128
G. Coşbuc – *primul Bine*
Eta Boeriu – *Bine*

Ideea prezentă în terțina respectivă este că Dumnezeu atrage către el cetele îngerilor, împreună cu toți locuitorii Paradisului, în ierarhia în care aceştia se găsesc. Observăm că alegerea traducătorilor a fost, din nou, substantivizarea unui atribut al lui Dumnezei, Binele (absolut), care exprimă aspirația către fericire a tuturor creaturilor lui Dumnezeu. La G. Coşbuc este marcată şi ideea de cel mai înalt grad al binelui, *primul*, care este însuşi Dumnezeu.

Dio, *Par*., XXIX, v. 21
G. Coşbuc – *Duh*
Eta Boeriu – *duhul*

Construcția *lo discorrer di Dio sovra quest' acque* se referă la gestul creator al lui Dumnezeu reproducând un verset din *Facerea*: *spiritus Domini ferebatur super aquas*, în Biblia sinodală în limba română: *Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor* (*Gen* 1,2). G. Coşbuc spune: *timp când peste ape Duh pluti*, iar Eta Boeriu: *duhul ei măreț pe fața acestor ape pribegi*, referindu-se la iubirea creatoare (*ei*) care poate fi confundată cu o altă persoană a Treimii, Duhul Sfânt.

Dio, *Par*. XXIX, v. 77
G. Coşbuc – *fața Lui*
Eta Boeriu – *cerescul chip*

Se vorbeşte aici despre îngeri (*queste sustanze*) care, o dată ce au văzut chipul lui Dumnezeu, nu şi-au mai întors niciodată fața de la el: *Queste sustanze, poi che fur gioconde/ de la faccia di Dio, non volser viso*. În traducerea lui G. Coşbuc conceptul de Dumnezeu este exprimat prin utilizarea pronumelui personal, scris cu majusculă (*Lui*); în schimb, este neclară ideea transmisă: *Voioşi că pot în fața Lui pătrunde,/ nu-ntorc motorii fața niciodată*. Surprinde aici utilizarea substantivului *motorii*, obținut prin substantivizarea adjectivului[9], pentru desemnarea îngerilor. Eta Boeriu explică ideea din original: *Când îngerii ajuns-au a pătrunde/ cerescul chip, nu l-au întors pe-al lor/ din el* şi alege echivalarea genitivului din textul dantesc (chipul lui Dumnezeu) printr-o determinare adjectivală, relevantă, cu miza probabilă a unei atonomaze care, numai ea, ar putea feri sintagma („chip ceresc") de o eventuală tentație a asocierii formulei cu repertoriul imagistic al poeziei erotice de ispirație petrarchescă.

[9] *Motoriu*, adj. (rar) 'motor', din lat. *motorius*, *cf*. DLR. Dicționarul nu menționează utilizarea acestui termen ca substantiv.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Dio, *Par*. XXX, v. 122
G. Coşbuc – *Dumnezeu*
Eta Boeriu – *El*

În versul lui Dante se spune că Dumnezeu conduce sau guvernează fără a se folosi de vreun instrument material: *ché dove Dio sanza mezzo governa*. Ideea exprimată de autorul *Divinei Comedii*, *sanza mezzo* (= fără mijlocire, în mod direct) este echivalată de G. Coşbuc în felul următor: *căci unde-i rege-adreptul Dumnezeu*. Sintagma *adreptul* este o creație a traducătorului (DLR menționează numai forma *adreapta*, adverb), care recurge la o formulă mediană între vocabula consemnată de DLR şi locuțiunea de uz curent *de-a dreptul*, creând un adverb adecvat situației traducționale prin care echivalează, la gradul pozitiv, litota dantescă („fără intermediar") tocmai prin negarea „intermediarului". Imaginea regalității, aleasă de G. Coşbuc, printr-o contribuție personală, ca exponențială pentru actul guvernării, nu figurează şi în varianta Etei Boeriu, care, după ce echivalează *Dio* prin *El*: *căci unde El nemijlocit cârmeşte*, traduce *sanza mezzo* prin *nemijlocit*, urmărind, în acest caz, mai îndeaproape morfologia originalului.

Dio, *Par*. XXXII, v. 93
G. Coşbuc – *Lui*
Eta Boeriu – *sfântului Părinte*

Este prezentată aici, prin contemplarea Fecioarei Maria, al cărei chip se aseamănă cu Cristos mai mult decât oricare alt chip, o viziune indirectă asupra lui Dumnezeu: *che quantunque io avea visto davante,/ di tanta ammirazion non mi sospese/ né mi mostrò di Dio tanto sembiante*. Dante nu văzuse până în momentul acesta ceva care să semene atât de mult cu Dumnezeu. G. Coşbuc echivalează termenul *Dio* prin pronumele personal, însă traducerea respectă cu fidelitate originalul: *nici nu-mi păru mai mult asemeni Lui*. Eta Boeriu pune în evidență calitatea de creator a lui Dumnezeu, de părinte a tot ce există, evident, din motive prozodice: *că tot ce mi-a fost dat să văd 'nainte/ nu m-a uimit astfel, nici mi-a vădit/ atât din chipul sfântului Părinte*, sintagmei utilizate putându-i-se reproşa asocierea aproape automată, inclusiv în vorbirea curentă cu suveranul pontif.

(la gloria di) colui che tutto move, *Par*. I, v. 1
G. Coşbuc – *(mărirea) Celui care-atotpătrunde*
Eta Boeriu – *(mărirea) celui ce-i izvor mişcării*

Prin termenul *gloria*, Dante nu urmăreşte să exprime puterea sau măreția lui Dumnezeu, ci însăşi realitatea divină prezentă în creație: *La gloria di colui che tutto move*. Conceptul reprezintă o definiție filosofică dată lui Dumnzeu şi este preluat de la Aristotel (Dumnezeu ca prim motor sau primă cauză a universului). G. Coşbuc: *Mărirea Celui care-atotpătrunde/ mişcând întregul tot şi dând splendoare*. Traducătorul român utilizează aici o echivalare 1:1, printr-un pronume relativ compus. De remarcat este verbul *atotpătrunde*, creat de G. Coşbuc după modelul construcțiilor alcătuite din *a* + *tot* + adjectiv substantivizat derivat

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

din verb, frecvente în textele bisericeşti româneşti (*Atoatevăzătorul*, *Atotțiitorul*), reduse la *a + tot + verb*. Termenul este un *hapax legomenon* (apare o singură dată) în traducerea lui G. Coşbuc. Verbul e absent din DLR. Eta Boeriu echivalează printr-o sintagmă mai fidelă originalului, punând în evidență relația cauză (Dumnezeu - cauza primă) – efect.

etterno valore, *Par.*, I, v. 107
G. Coşbuc – *a veşnicei puteri*
Eta Boeriu – *înțelepciunii*

Substantivul *valore*, nu întotdeauna însoțit de adjectiv, este utilizat de Dante şi în alte contexte pentru a-l indica pe Dumnezeu[10]. *Etern* este unul dintre atributele cel mai des întâlnite ale lui Dumnezeu. *Valore* are aici sensul de putere pe care G. Coşbuc îl foloseşte de altfel în traducerea sa. Eta Boeriu alege termenul *înțelepciune* utilizat fără adjectivul *etern*.

l'etterno valor, *Par*., XXIX, v. 143
G. Coşbuc – *veşnicei valori*
Eta Boeriu – *veşnice puteri*

Din motive prozodice, Dante foloseşte în cazul de față o apocopă pentru termenul *valore* (*valor*). Aceeaşi expresie este echivalată în mod direct de G. Coşbuc, iar Eta Boeriu preia prima opțiune a lui Coşbuc, cea din cântul I, v. 107.

La provedenza, *Par*, I, v. 121
G. Coşbuc – *atoateaşezătoarea*
Eta Boeriu – *rânduielii*

Providența este un atribut al lui Dumnezeu care exprimă cel mai bine acțiunea descrisă în acest context, adică Dumnezeu-providență este cel care stabileşte ordinea lucrurilor şi care are grijă de creația sa. Termenul *provedenza* vine de la verbul latin *providēre*, care semnifică 'a vedea în față, a prevedea'; la Dante, el apare cu sensul de 'ordine con il quale Dio regge e protegge la creazione e guida lo sviluppo della storia; assistenza benevola di Dio a favore delle creature' (*cf*. DELI). Acest mod de a-l desemna pe Dumnezeu se referă la o calitate specifică lui şi numai lui. Traducătorii au ales aproximații ale termenului *providență*, deşi acesta există în limba română, iar în alte contexte nu au ezitat să-l folosească. Pentru a exprima acest atribut divin, G. Coşbuc foloseşte un cuvânt compus, *atoateaşezătoarea* (*aşezător* – 'fondator, întemeietor', *cf*. DLR) care se îndepărtează de sensul de bază al termenului *providență* ('Înțelepciunea supremă cu care divinitatea ar conduce lumea, p. ext. divinitatea însăşi, dumnezeire, Dumnezeu, pronie', *cf*. DLR). Eta Boeriu echivalează conceptul prin *rânduială* (învechit şi popular – '1. alcătuire, întocmire, organizare sau hotărâre, directivă, dispoziție, ordin; 2. popular – menire, soartă, destin, ursită', *cf*. DLR). Alegerea

[10] V. *Par*., IX, v. 105.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

traducătoarei se bazează şi pe faptul că aceasta a dorit să-şi arhaizeze cât mai mult traducerea, pentru a-i conferi patina epocii în care a trăit autorul.

provedenza, *Par*., VIII, v. 99
G. Coşbuc – *divina-i prevedere*
E. Boeriu – lipseşte

Terţina se referă la grija şi la influenţa lui Dumnezeu faţă de creaţia sa, fie ea terestră sau cerească; în cazul de faţă, Dante vorbeşte despre aştri: *fa esser virtute* / *sua provedenza in questi corpi grandi*, care primesc strălucirea de la şi prin providenţa divină. G. Coşbuc echivalează termenul printr-un calc lexical[11] de semnificat: *făcu virtute* / *motrice-n el divina-i prevedere*[12]. Eta Boeriu omite să traducă termenul şi spune: *virtuţi a pus, vezi bine,* / *în stelele ce-i luminează hatul*.

il proveder divino, *Par*., VIII, v. 135
G. Coşbuc – *prevăz divin*
E. Boeriu – *sfânta-nţelepciune*

Sintagma din textul lui Dante se referă la suprema dispoziţie a întregii creaţii, *il proveder divino*, care are grijă ca fiinţele născute (*generata*), adică fiii, să nu semene în totalitate cu părinţii lor şi să retrăiască viaţa acestora: *natura generata il suo camino* / *simil farebbe sempre a'generanti* / *se non vincesse il proveder divino*. G. Coşbuc echivalează conceptul *providenţă* printr-un calc de expresie: *de n-ar învinge-acel prevăz divin*. Nici acest substantiv nu este menţionat în DLR. Eta Boeriu traduce expresia printr-un atribut al divinităţii, *înţelepciunea*, pentru a realiza rima, reuşind astfel să producă în limba română o terţină concordantă cu originalul şi reuşită prin limpezime din punct de vedere stilistic: *Natura-n prunci aceleaşi căi străbune* / *cu moşii şi strămoşii le-ar străbate,* / *de n-ar învinge sfânta-nţelepciune*.

Semnalăm şi alte situaţii în care apare termenul *provedeza*, precum şi opţiunea celor doi traducători: *La provedenza*, *Par*., XI, v. 28, G. Coşbuc – *Prevăzul*, Eta Boeriu – *Pronia luminată*; *provedenza etterna*, *Par*., XXI, v. 75, G. Coşbuc – *eterna providinţă*, Eta Boeriu – *providenţa*; *La provedenza*, *Par*., XXVII, v. 16, G. Coşbuc – *Prevăzul cel divin*, Eta Boeriu – *Providenţa*; *alta provedenza*, *Par*., XXVII, v. 61, G. Coşbuc – *nalt Prevăzul*, Eta Boeriu – *Providenţa*; *alto proveder divino*, *Par*., XXXII, v. 37, G. Coşbuc – *prevăzul cel divin*, Eta Boeriu – *prevăzul cel divin*.

la divina pace, *Par*. II, v. 112
G. Coşbuc – *divina pace*
E. Boeriu – *pururi pace*

[11] Pentru aspectele teoretice referitoare la calc vezi Alexandru Gafton , *Evoluţia limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI – lea*, p. 261- 292 şi Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, p. 224-238.

[12] *Prevedere*: '1. Facultatea, putinţa de a deduce, de a-şi da seama de ceea ce urmează să se întâmple; 2. Obligaţie, dispoziţie, indicaţie; 3. Precauţie, prudenţă', *cf*. DLR.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Prin *divina pace*, Dante doreşte să ne introducă, prin solemnul stil al teologiei sale poetice, în marele discurs al *Paradisului*, cel în care ne va prezenta viziunea finală a lui Dumnzeu, care se află în Empireu, *dentro dal ciel della divina pace*. Prin alegerea sa, G. Coşbuc creează confuzie în jurul acestei expresii: *Roteşte-n cerul din divina pace*. *Divina pace* se referă la însuşi Dumnezeu, deci este vorba despre cerul **lui** Dumnezeu (Empireul, locul în care se găseşte Dumnezeu) şi nu despre „cerul **din** divina pace", aşa cum spune traducerea poetului român. Şi la Eta Boeriu lipseşte ideea de cer **al lui** Dumnezeu, care este divina pace: *În cerul sfânt în care-i pururi pace*; aici, de fapt, *pace* nu apare ca echivalent al divinității, ci cu sensul 'linişte'.

la divina voglia, *Par*, III, v. 80
G. Coşbuc – *Une vreri*
E. Boeriu – *a cerurilor vrere*

Conceptul se referă la voința lui Dumnezeu, de care nimeni nu ar trebui să facă abstracție şi spre care trebuie să se îndrepte toate celelalte voințe: *tenersi dentro a la divina voglia / per ch'una fansi nostre voglie stesse*. G. Coşbuc înlocuieşte adjectivul *divin* cu numeralul *une*, accentuând astfel ideea unei singure opțiuni valabile: *a sta-năuntru-acelei Une vreri / ca toate-a' noastre vreri să fie o vrere*. Eta Boeriu foloseşte o expresie metonimică generică: *nicicând să-ncalce-a cerurilor vrere, / spre-a fi pe veci cu-a noastre vreri unită*.

La divina bontà, *Par*., VII, v. 64
G. Coşbuc – *Divina milă*
E. Boeriu – *Suprema milă*

Dumnezeu este aici definit prin bunătate: *La divina bontà che da sé sperne/ ogne livore* (divina bunătate care respinge orice urmă de ură sau invidie). Dante utilizează un verb latinesc, *sperne* (*spernō, -ere* – '1. To dissociate, separate; 2. To reject with scorn, spurn, disdain', *cf*. OLD) pentru a exprima respingerea pe care o manifestă divinitatea față de orice formă de ură. Expresia *La divina bontà* este folosită, în general, cu sensul 'perfecțiune', însă aici accentul cade pe semnificația 'iubire' (*charitas*) care este în antinomie cu termenul *livore* ('ură, dispreț'). Atât George Coşbuc, cât şi Eta Boeriu traduc acest concept prin termenul *milă*, 'pietà', îndepărtându-se destul de mult de semnificația din textul dantesc. Mila este o virtute creştină şi umană, însă nu la asta se referă Dante în contextul discutat.

etterna luce, *Par*., V, v. 8
G. Coşbuc – *lumina cea de veci*
E. Boeriu – *lumina sfântă*

Dumnezeu este văzut ca lumina eternă care se reflectă în intelectul lui Dante, conform spuselor lui Beatrice: *Io veggio ben si come già resplende / ne l'intelletto tuo l'etterna luce*. Pelerinul dobândeşte perfecțiunea vederii (*il perfetto veder*,

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Par., V, v. 5) pentru a putea în final să contemple şi să relateze cum arată Dumnzeu. G. Coşbuc optează pentru o echivalare dinamică a acestor versuri, care din punct de vedere stilistic reprezintă o reuşită incontestabilă: *În minte-ți văd că-ncet-încet începe/ lumina cea de veci a străluci,/ ce-abia ce-o vezi etern amor concepe*. Eta Boeriu nu echivalează termenul *intelletto* (‘complesso delle facoltà mentali che consentono di intendere, pensare, giudicare’, *cf*. DELI), care are aici o importanță deosebită: *Văd limpede cum străluceşte-n tine/ lumina sfântă ce-i de-ajuns s-o vezi*.

viva giustizia, *Par*, VI, v. 88
G. Coşbuc – *Justiția sfântă*
E. Boeriu – *sfânta-ndrituire*

Aici Dante vorbeşte despre dreptatea divină care inspiră cuvintele sale: *viva giustizia che mi spira*. Conceptul de dreptate divină este unul central în opera lui Dante: Dumnezeu este dreptatea sau făcătorul de dreptate prin excelență[13]. G. Coşbuc echivalează verbul *spirare* printr-o expresie: *Justiția sfântă, ce-mi dă vorbe-azi mie*. Eta Boeriu foloseşte un derivat de la verbul *a îndritui* (‘a da cuiva dreptul de a face un lucru, a împuternici, a autoriza’, *cf*. DLR, derivat de la *drit* ‘drept’, din it. *dritto*), care nu exprimă sensul ‘dreptate’ din original: *sfânta-n-drituire/ ce glas îmi dă*.

lo’mperador che sempre regna, *Par*., XII, v. 40
G. Coşbuc – *Cel pe care toate Domn îl au*
Eta Boeriu – *Cel ce pururi poartă grija cui/ e la impas*

Nu de puține ori Dante se foloseşte de imagini militare pentru a exprima anumite concepte divine, aşa cum este şi cazul terținei de față: *quando lo’mperador che sempre regna/ provide a la milizia, ch’era in forse,/ per sola grazia non per esser degna*. Termenul *imperatore* sau *imperadore* vine din lat. *imperāre* (*cf*. DELI), care înseamnă ‘a comanda, a porunci’ şi se referă în primul rând la conducătorii vechiului imperiu roman. Aici Dante foloseşte această metaforă militară în concordanță cu termenul *milizia* ce se referă la credicioşii care sunt ajutați de Dumnezeu prin harul său, şi nu pentru că aceştia ar avea vreun merit deosebit. G. Coşbuc respectă doar în parte imaginea militară voită de Dante: *când cel pe care toate Domn îl au,/ văzând pe-oşteni în groapă cu piciorul,/ din milă numai, nu că meritau*. De asemenea, traducerea termenului *grazia*, care înseamnă ‘har’, prin *milă* este nepotrivită. Eta Boeriu are o interpretare care ține cont destul de puțin de sensul profund militar din terțina dantescă: *când Cel ce pururi poartă grija cui/ e la impas, de oaste se-ngriji,/ din milă, nu din vrednicia-altui*.

lo nostro Imperadore, *Par*., XXV, v. 41
G. Coşbuc – *al nostru Rege mare*
Eta Boeriu – *-mpăratul măririlor*

[13] *Cf*. *Inf*. III, v. 4.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Dacă în cazul de mai sus termenul *imperador* este folosit cu sensul militar de ‘conducător de oşti’, în situaţia de faţă Dante foloseşte acelaşi termen pentru a crea imaginea unei curţi împărăteşti în care Dumnezeu este prezentat drept stăpânul suprem: *Poi che per grazia vuol che tu t’affronti / lo nostro Imperadore, anzi la morte, / ne l’aula più secreta co’i suoi conti*. Cel care domneşte în cer (*lo nostro Imperadore*), prin harul său special, vrea ca pelerinul Dante să apară în faţa mai marilor curţii sale (*suoi conti*) încă în timpul vieţii sale. Apare din nou termenul *grazia* (‘har’) pentru a exprima ideea că cine se apropie de Dumnezeu o poate face doar dacă primeşte învoirea sa, harul său. Imaginea de curte regală este întărită şi de folosirea termenilor din lexicul feudal *conti* şi *aula* (acesta din urmă apare la Dante cu sensul de ‘sala d’una reggia, d’un palazzo’, *cf*. DELI). G. Coşbuc păstrează ideea din textul original, micile modificări apar din motive prozodice: *Prin milă-i vrând al nostru rege mare / să vezi tu ochi-în-ochi pe Prinţii-acei / ce-n curtea sa cea mai secretă-i are*. Lipseşte din traducerea poetului român vreo referire la moarte; în original, Dante specifică faptul că se va întâlni cu cei mai apropiaţi ai lui Dumnezeu (*conti*) înainte de a muri. Interpretarea Etei Boeriu pune accentul, de data aceasta, pe semnificaţia militară a termenilor, şi nu pe cea de curte a unui rege: *De vreme ce-ţi fu dată învoirea / s-ajungi de viu de faţă cu-mpăratul / măririlor şi să-i cunoşti oştirea*. „Împăratul măririlor” trimite la ideea de putere militară (*mărire* – învechit – ‘putere, tărie, atotputernicie’, *cf.* DLR), întărit de înlocuirea conţilor cu substantivul *oştire*.

cospetto eterno, *Par*., XVII, v. 39
G. Coşbuc – *ochiul cel etern*
Eta Boeriu – *cereasca faţă*

Dumnezeu (eterna înţelepciune şi providenţă divină) cunoaşte dinainte tot mersul istoriei: *tutta è dipinta nel cospetto etterno*. Termenul *cospetto* (din lat. *conspicere* ‘a privi’, *cf*. DELI) are sensul ‘prezenza, vista’, însă este folosit cu precădere în locuţiuni cum ar fi *al cospetto di...* cu sensul ‘a sta în faţa cuiva’ (*cf*. DELI). G. Coşbuc are o interpretare cu totul originală a acestei expresii, reuşită ca imagine poetică, prin metonimie: *e scris din vechi în ochiul cel etern*. În cazul de faţă suntem în prezenţa unui caz tipic de echivalenţă dinamică (despre care vorbeşte E. Nida) în sensul de capacitate a unei expresii traduse de a produce un efect asemănător cu originalul.

etterno piacere, *Par*., XX, v. 77
G. Coşbuc – *veşnicei plăceri*
Eta Boeriu – *veşnicei plăceri*

Expresia are, în cazul de faţă, sensul de voinţă divină, adică Dumnezeu acordă harul său cum şi când şi cui vrea el, cui consideră de cuviinţă: *tal mi sembiò l’imago de la ‘mprenta / de l’etterno piacere*. Aici, traducerile româneşti coincid; ele sunt fidele originalului ca expresie, nu şi ca sens, rom. *plăcere* neavând conotaţia ‘voinţă’ (sau ‘bun plac’), ci conturând, eronat, mai degrabă o imagine hedonistă a divinităţii.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

ultima salute, *Par*., XXII, v. 124
G. Coşbuc – *suprema mângâiere*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

Dumnezeu este mântuirea şi fericirea finală a omului; „*Tu se' sì presso a l'ultima salute*", îi spune Beatrice lui Dante. Expresia prezintă divinitatea văzută prin ochii muritorilor, care speră să ajungă să se bucure cândva de această realitate. *Salute*, conform DELI, vine de la lat. *salvus* 'sănătos', de unde derivă şi *salvezza*, care semnifică 'mântuire, salvare'. În traducerea lui G. Coşbuc, prin echivalarea cu *mângâiere* ('1. încurajare, îmbărbătare; consolare, ajutor, sprijin; alinare, linişte sufletească; 2. satisfacţie, mulţumire, desfătare, plăcere, bucurie', *cf*. DLR), textul pierde sensul escatologic din original. Eta Boeriu, ca de atâtea alte ori, alege o echivalare direct cu numele propriu, exprimând direct ceea ce la Dante este sugestie.

sommo duce, *Par*., XXV, v. 72
G. Coşbuc – *veşnicului Duce*
Eta Boeriu – *tărie*

În contextul de faţă, Dante îl prezintă pe David drept *sommo cantor del sommo duce*, facând încă o dată apel la metafora militară prin care desemnează divinitatea. G. Coşbuc preia aceeaşi metaforă, dar foloseşte o metonimie (*liră* pentru cântăreţ) pentru a echivala referirea la marele psalmist din Vechiul Testament: *suprema lir-a veşnicului Duce*. În limba română termenul duce desemnează o categorie aristocratică, în timp ce în limba italiană această formă a cuvântului se referă exclusiv la conducătorul de oşti, din latinescul *dux-ducis* (pentru accepţia nobiliară fiind consacrat termenul *duca*). În traducerea Etei Boeriu nu apare numele divin, traducătoarea folosind metonimia (*tărie*) pentru a arăta că este vorba despre psalmistul David: *cel dintâi psalmistul din tărie*.

ortolano eterno, *Par*., XXVI, v. 65
G. Coşbuc – *eternul Domn*
Eta Boeriu – *tăriei*

Prin modul acesta de a-l desemna pe Dumnezeu, Dante utilizează metafora, de origine evanghelică, a divinului agricultor[14]: *Le fronde onde s'infronda tutto l'orto* / *de l'ortolano etterno*. Aici, se vorbeşte despre grădina (*orto*) lui Dumnezeu (*ortolano etterno*), care este încununată de creaţia sa (*le fronde*). La G. Coşbuc sunt prezente doar vag conotaţiile evanghelice ale metaforei agricultorului: *Iar frunzele grădinii-n care-mparte* / *podoabe eternul Domn*. O echivalare directă a acestor versete o găsim în traducerea lui Giuseppe Cifarelli, chiar dacă versiunea sa nu respectă aliteraţia din textul dantesc, iar din punct de vedere stilistic sună destul de stângaci: *Şi frunzele ce-mpodobesc grădina* / *Grădinarului veşnic*[15]. Eta Boeriu încearcă să transpună aliteraţia lui Dante: *Iar frunzele care-nfrunzesc*

[14] *Cf. Pater meus agricola est* (*In* 15,1).
[15] Dante, *Divina Comedie*, în româneşte de Giuseppe Cifarelli, p. 312.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

livada / *tăriei*. Traducătoarea limitează sensul expresiei pentru că foloseşte termenul *tărie* (‘cer’), în timp ce Dante se referă la toate creaturile lui Dumnezeu, nu numai la cele care se află în cer.

l’etterno amore, *Par*., XXIX, v. 18
G. Coşbuc – *eternu-Amor*
Eta Boeriu – *iubirea-nveşnicită*

Dumnezeu, iubirea veşnică, creează îngerii, care reprezintă o parte foarte mică din imensa sa iubire: *s’aperse in nuovi amor l’etterno amore*. Iubirea a fost, aşadar, impulsul care a condus la creație. G. Coşbuc traduce: *eternu-Amor, voi* / *în nou amor a se-arăta deodată*. În notele de subsol realizate de A. Balaci, în ediția la care ne raportăm aici, apare explicația: „*nou amor*: îngerii”. Faptul că traducerea nu păstrează pluralul face ca această terțină să devină confuză. Folosirea termenului *amor* este preluată, în cazul lui G. Coşbuc din marea poezie clasică latină, unde *eros*-ul grec, devenit *amor* în tradiția latină, este văzut ca principala forță a mişcării cosmice (ca în celebra sintagmă a lui Ovidius: *amor universalis*), nefăcând, aşadar, nici o trimitere la Cupidon şi atracția dintre sexe. Alegerea Etei Boeriu este mai potrivită în contextul acesta: *iubirea-nveşnicită se vădi* / *în noi iubiri*. Echivalarea termenului *amor* prin *iubire* exprimă cel mai bine conotația din textul dantesc.

l’etterna fontana, *Par*., XXXI, v. 93
G. Coşbuc – *eternul Tată*
Eta Boeriu – *marea de lumine*

Dumnezeu, izvorul adevărului şi al oricărui bine, întruchipează în cazul de față locul în care se întoarce Beatrice după ce l-a condus pe Dante prin Paradis până în momentul în care călăuză îi va fi Bernard de Clairvaux: *Così orai; e quella, sì lontana* / *come parea, sorrise e riguardommi;* / *poi si tornò a l’etterna fontana*. Autorul *Divinei Comedii* vorbeşte în cazul acesta despre ultimul surâs pe care, ca personaj, îl primeşte de la Beatrice, înainte ca ea să se întoarcă spre „eterna fântână”. G. Coşbuc echivalează această expresie (*l’etterna fontana*) prin termenul *tată*, fapt ce surprinde ideea de bine şi siguranță din textul dantesc: *Şi-atât de-ndepărtata mea stăpână* / *precum părea, privindu-mă surâse* / *şi iar se-ntoarse spre eternul Tată*. O imagine diferită a ideii prezente în această terțină o regăsim la Eta Boeriu, care traduce: *Atare mă rugai; şi către mine* / *zâmbind privi iubita de departe* / *şi-apoi din nou în marea de lumine*. Traducătoarea foloseşte un plural învechit al substantivului *lumină* pentru a realiza rima, însă metafora utilizată este neobişnuită pentru desemnarea divinității, fără o notă de subsol nu s-ar înțelege referirea la divinitate care se face aici.

colui che qui ne cerne, *Par*. III, v. 75
G. Coşbuc – *Celui care-aici m-a pus*
Eta Boeriu – *celui care-aici ne-a pus*

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Expresia se referă la Dumnezeu cel care distribuie în Paradis diferitele grade de fericire; verbul *cernere* – latinism – are semnificația ‘a împărți atribuind fiecăruia propriul loc’: *foran discordi li nostri disiri/ dal voler di colui che qui ne cerne*. G. Coşbuc traduce folosind persoana I (personajul care vorbeşte este o călugăriță, Piccarda), deşi la Dante exprimarea este generică: *cu vrerea Celui care-aici m-a pus*. În cazul Etei Boeriu este surprinsă ideea de pluralitate generică din original: *de vrerea celui care-aici ne-a pus*, ceea ce reprezintă şi singura diferență față de traducerea lui G. Coşbuc.

sommo bene, *Par*. VII, v. 80
G. Coşbuc – *Primul*
Eta Boeriu – *supremul Bine*

În cazul de față, conceptul de Dumnezeu este exprimat printr-un atribut al divinității la superlativul absolut. Dante afirmă că, prin păcat, se pierde libertatea şi, în acelaşi timp, asemănarea cu supremul bine: *solo il peccato è quel che la disfranca/ e falla dissimile al sommo ben*. Traducerea lui G. Coşbuc păstrează ideea de întâietate, de superioritate a divinității, dar elimină celălalt atribut definitoriu (binele), probabil din motive metrice: *Păcatu-i singur cel ce-l aserveşte/ şi-egalul său cu Primul i-l suprimă*. Eta Boeriu echivalează libertatea prin voință (*vrerea*): *Păcatul singur vrerea i-o răpeşte/ şi-o-ndepărtează de supremul Bine*; în schimb, sintagma din original care îl are ca referent pe Dumnezeu este echivalată fidel.

la divina bontà, *Par*. VII, v. 109
G. Coşbuc – *divina milă*
Eta Boeriu – *cereasca milă*

Denumirea dată lui Dumnezeu de Dante se referă la calitatea sa de creator şi de răscumpărător al umanității, a cărei amprentă o regăsim în întreaga creație: *la divina bontà che’l mondo imprenta*. În traducerile româneşti găsim o echivalare aproximativă a conceptului, şi nu din motive prozodice. Atât G. Coşbuc, cât şi Eta Boeriu traduc termenul *bontà* prin *milă*, precedat de adjective care exprimă posesia.

la somma beninanza, *Par*. VII, v. 143
G. Coşbuc – *supremul Bun*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

Acelaşi concept, bunătatea divină, este reluat la sfârşitul cântului al VII-lea cu semnificația de bine suprem, dorit de toate făpturile raționale ale creației: *ma vostra vita sanza mezzo spira/ la somma beninanza, e la innamora/ di sé sì che poi sempre la disira*. Dante utilizează aici substantivul *beninanza* ‘Arc. Benignità, bontà’ provenit din prov. *benenanza*, derivat din *benigne*, *cf*. DELI. G. Coşbuc foloseşte un substantiv, *Bun*, obținut prin conversiune din adjectiv, mai puțin folosit cu acest sens[16]: *dar sufletul direct vi-l suflă-n voi/ supremul Bun, şi-i dă*

[16] *Bun*: ‘1. avere, bogăție, moşie; 2. bunătate; 3. calitate, virtute; 4. faptă bună’, *cf.* DA.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

spre el plăcere/ atât încât îl tot doreşte-apoi. Traducerea Etei Boeriu este mai degrabă o explicație a terținei danteşti şi pierde, din punctul acesta de vedere, mult din poezia originală, numind ceea ce la Dante este sugerat: *Pe când în voi e-un suflet rațional,/ creat nemijlocit de Dumnezeu,/ ce către dânsul tinde apoi total*.

Lo ben che tutto il regno... volge e contenta, *Par*. VIII, v. 97-98
G. Coşbuc – *Supremul Bun ce mişcă prin plăcere întregul regn*
Eta Boeriu – *Cel care-nvârte fericind regatul*

În această perifrază, Dante se referă la supremul bine (Dumnezeu) care ordonează şi se îngrijeşte de întregul univers: *Lo ben che tutto il regno che tu scandi/ volge e contenta*. Substantivului *Bun*, G. Coşbuc adaugă superlativul *suprem*, care nu se regăseşte în original (construind, astfel, o sintagmă pe care a mai folosit-o şi în alte locuri din text), precum şi o referire la modalitatea prin care Dumnezeu susține creația sa (prin plăcere), de asemenea inexistentă în textul dantesc: *Supremul bun, ce mişcă prin plăcere/ întregul regn ce urci*. În cazul traducerii realizate de Eta Boeriu ne aflăm în fața unei adaptări care încearcă să păstreze cu fidelitate termenii folosiți metaforic de către autor (*volge e contenta*): *Cel care-nvîrte fericind regatul,/ prin care urci*, în schimb eludează numirea divinității, la care face referire numai prin pronumele relativ (*cel care*).

Sol, *Par*. IX, v. 8
G. Coşbuc – *Soarele*
Eta Boeriu – *Soarele*

Dante utilizează aici o metaforă; prin analogie, Dumnezeu este considerat soarele, cel care luminează toate: *E già la vita di quel lume santo/ rivolta s'era al Sol che la riempie*; în cazul de față, *lume santo* se referă la Carol Martel[17]. G. Coşbuc păstrează metafora soarelui din original, dar nu reuşeşte să surprindă sensul din text, rezultând două versuri destul de neclare: *Apoi vieaț-acestei flăcări sfinte/ s-a-ntors spre soarele care-o străbate*. Eta Boeriu echivalează şi ea în mod direct metafora soarelui, dar are o alegere mai puțin inspirată atunci când trebuie să redea cealaltă metaforă, care se referă la Carol Martel, *lume santo* (= lumină sfântă), pe care o traduce printr-o imagine foarte concretă, *arzând precum tăciunii*, privând astfel expresia de conotația sacră: *Se-ntoarse-apoi, arzând precum tăciunii,/ spre Soarele ce orice dor adapă*.

Dio giudicante, *Par*. IX, v. 62
G. Coşbuc – *județul vrerii sfinte*
Eta Boeriu – *județul sfânt*

Conceptul de Dumnezeu văzut ca judecător apare de mai multe ori în *Divina Comedie*, de exemplu: *Par*. VI, 88; *Par*. XIX, 58; *Inf*. XXIX, 56. În contextul discutat aici, Dante vorbeşte despre justiția divină care se reflectă prin intermediul

[17] Primul născut al regelui Carol al II-lea de Anjou.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Tronurilor[18]: *Sù sono specchi, voi dicete Troni,/ onde refulge a noi Dio giudicante*. G. Coşbuc interpretează conceptul original echivalând termenul *Dio* prin *vrere sfântă* (judecata este văzută ca manifestare a voinței divine): *Oglinzi sunt sus, iar voi le ziceți Tronuri,/ ce-n noi răsfrâng județul vrerii sfinte*. Eta Boeriu preia ideea de traducere de la antecesorul său: *Oglinzi sunt sus, le ziceți Tronuri voi,/ ce ne răsfrâng județul sfânt prin ele*.

valor, *Par*. IX, v. 105
G. Coşbuc – *prevăzu*
Eta Boeriu – *Dumnezeu*

Această modalitate de desemnare a lui Dumnzeu se referă la virtutea divină care dispune şi se îngrijeşte de toate: *ma del valor ch'ordinò e provide*. G. Coşbuc alege să traducă conceptul divin pornind de la verbul care apare în original, *provide*: *ci de prevăzu-acel ce rânduieşte*, realizând aici un calc de structură după modelul termenului din original, ce are ca rezultat un substantiv, *prevăz*, neînregistrat în DLR. Eta Boeriu traduce folosind termenul generic *Dumnezeu*, iar pentru verbul *provedere* are o alegere mai puțin obişnuită cu referire la divinitate, expresia idiomatică „a purta în gând": *căci Dumnezeu, clădind, ne poartă-n gând*.

il Sol de li angeli, *Par*. X, v. 53
G. Coşbuc – *Soarelui cel nevăzut*
Eta Boeriu – *soare nevăzut*

În contextul de față din *Divina Comedie*, Dumnezeu este văzut ca un soare care luminează mințile îngerilor: *Ringrazia,/ ringrazia il Sol de li angeli*. Prin traducerea sa, G. Coşbuc interpretează parțial metafora dantescă (Dumnezeu = Soarele), însă rezultatul (dictat, probabil, de rațiuni metrice) este contradictoriu: *Dă grație-acum, zicând,/ dă Soarelui cel nevăzut*. Problematică este, în acest context, şi echivalarea verbului *ringraziare* 'a mulțumi' prin sintagma *a da grație*; substantivul *grație* nu are, în limba română, sensul 'mulțumire'. Metafora soarelui este preluată şi în traducerea Eteei Boeriu: *Mulțumeşte/ acelui soare nevăzut*; aceasta, însă, înlocuieşte articolul hotărât cu un adjectiv demonstrativ (*acelui*), cu consecința (la care contribuie şi ortografierea cu minusculă a substantivului *soare*) unui grad redus de determinare/identificare. Cât despre adjectivul *nevăzut*, introdus de G. Coşbuc este preluat ca atare, în aceeaşi poziție finală, şi de Eta Boeriu.

luce eterna, *Par*. XI, v. 20
G. Coşbuc – *lampa veşnică*
Eta Boeriu – *cel de veci Părinte*

[18] Tronurile reprezintă numele celui de-al treilea ordin al primei ierarhii a îngerilor, *cf.* Dionisie pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească*, p. 44.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Prin această metaforă, Dumnezeu este văzut ca o lumină veşnică în care se reflectă tot ceea ce Dante gândeşte, astfel încât Toma d'Aquino (el este personajul care vorbeşte aici), care acum se află în Paradis şi în el străluceşte o reflexie a luminii divine, ştie deja cum gândeşte pelerinul nostru şi care este cauza gândirii sale: *Così com'io del suo raggio resplendo,/ sì, riguardando ne la luce etterna,/ li tuoi pensieri onde cagioni apprendo*. G. Coşbuc traduce conceptul înlocuind, printr-un procedeu metonimic, lumina cu unul din obiectele în măsură a o produce, mai precis un artefact, lampa: *Precum din lampa veşnică m-aprind,/ şi eu, privind în rază-i, am putința/ şi gândul tău şi cauza-i s-o cuprind*. La Eta Boeriu metafora luminii din original se regăseşte doar parțial, traducătoarea alegând să echivaleze expresia *luce etterna* printr-un alt atribut al divinității, acela de părinte, inexistent în acest context din *Paradisul*: *Precum sclipesc în raza lui arzând,/ la fel privind în cel de veci Părinte/ zăresc ce pricini te frământă-n gând*.

sommo bene, *Par*. XIV, v. 47
G. Coşbuc – *supremul Bine*
Eta Boeriu – *cel dătător de viață*

Dumnezeu este văzut aici ca supremul bine care împarte tuturor harurile sale în mod gratuit: *per che s'accrescerà ciò che ne dona/ di gratuito lume il sommo bene*. Ca în multe alte contexte, G. Coşbuc echivalează harul lui Dumnezeu sau darurile sale gratuite prin substantivul *milă*, 'sentiment de înțelegere şi compasiune față de suferința sau nenorocirea cuiva; (în concepțiile religioase) bunăvoință (şi ajutor) pe care Dumnezeu le acordă omului' (*cf*. DLR), ceea ce reduce sensul mesajului din original: *Va creşte deci lumina ce ne-o face/ din mila Sa veşmânt supremul Bine*. Referirea la divinitate se realizează într-o manieră similară celei din original, prin substantivizarea adverbului *bine* şi utilizarea majusculei. Eta Boeriu alege să interpreteze conceptul dantesc şi să echivaleze expresia divină printr-un alt atribut al divinității, despre care nu se vorbeşte în contextul de față: *Căci va spori cel dătător de viață/ lumina ce ne-o-mparte şi prin care/ ne-nvredniceşte să-l vedem la față*.

colui ch'ogne torto disgrava, *Par*. XVIII, v. 6
G. Coşbuc – *Cel ce-orice nedrept îl potoleşte*
Eta Boeriu – *cel ce-alină orice rele*

Prin această perifrază, Dumnezeu este văzut drept cel care ridică greutatea oricărei nedreptăți pe care cineva ar putea-o suporta; expresia este folosită de Beatrice, care, aici are rolul de a-l încuraja pe poet (acesta tocmai aflase despre profeția exilului său): *Muta pensier; pensa ch'i' sono/ presso a colui ch'ogne torto disgrava*. Dante spune că rolul lui Dumnezeu nu e acela de a nu mai permite nedreptățile, ci de a le diminua efectul, de a le face mai uşor de suportat. G. Coşbuc foloseşte adjectivul nedrept subtantivizat, în sensul de nedreptate: *Gândeşte-altce! Gândeşte,-aproape sunt/ de Cel ce-orice nedrept îl potoleşte*. Traducerea Etei Boeriu: *Nu sta gândit, grăi, adu-ți aminte/ că-s lângă cel ce-alină orice rele*, înlocuieşte

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

„orice nedrepate” cu mai imprecisul „orice rele”, iar „despovărarea” din textul original devine „alinare”, rezultând o lectură psihologizantă, de consolare.

la divina giustizia, *Par*. XIX, v. 29
G. Coşbuc – *Dumnezeu*
Eta Boeriu – *dreptatea sfântă*

Dumnezeu, simbolul dreptății supreme, se reflectă în ierarhiile cereşti: *Ben so io che, se'n cielo altro reame/ la divina giustizia fa suo specchio*. G. Coşbuc nu traduce conceptul, ci numeşte referentul acestuia, adică Dumnezeu: *Eu bine ştiu că-ntr-alte ceruri dacă/ din ele-şi face-oglindă Dumnezeu*. Eta Boeriu echivalează fidel conceptul exprimat la Dante: *Prea bine ştiu că-n cer, de-şi face-oglindă/ dreptatea sfântă dintr-un alt regat*.

colui che volse il sesto, *Par*. XIX, v. 40
G. Coşbuc – *Acel care-a-nvârtit compasul*
Eta Boeriu – *cel ce-şi roti compasul*

Dumnezeu este creatorul care învârte compasul pentru a trasa limitele extreme ale universului: *Colui che volse il sesto/ a lo stremo del mondo, e dentro ad esso/ distinse tanto occulto e manifesto*. Ideea este preluată de Dante din Vechiul Testament, *Prov* 8,27-28 versete pe care le traduce el însuşi în *Convivio*[19]. Ambii traducători păstrează imaginea metaforică prezentă în original.

giustizia sempiterna, *Par*. XIX, v. 58
G. Coşbuc – *veşnica justiție*
Eta Boeriu – *veşnica dreptate*

Dumnezeu ca întruchipare eternă a dreptății se regăseşte în rațiunea, lumina pe care o primesc mințile umane de la acesta: *Però ne la giustizia sempiterna/ la vista che riceve il vostro mondo,/ com'occhio per lo mare, entro s'interna*. Ambii traducători echivalează exact sintagma din original care are ca referent divinitatea; singura diferență constă în substantivul utilizat – şi de data aceasta este evidentă intenția lui G. Coşbuc de a fi cât mai aproape de litera originalului. Din traducerea lui G. Coşbuc lipseşte ideea de dar oferit de Dumnezeu minții umane (*che riceve*) de a pătrunde în misterele divine, chiar dacă într-o mică măsură (*com'occhio per lo mare, entro s'interna*): *Deprinşi ai voştri ochi cu-a voastră zare,/ în veşnica justiție-atât pătrund,/ cât pot de-adânc pătrunde ochii-n mare*. La fel se întâmplă în cazul traducerii Etei Boeriu, care, din motive prozodice, foloseşte adjectivul *scundă* (utilizat, de obicei, ca atribut al unei persoane) pentru a caracteriza termenul *privirea* (= capacitatea de înțelegere) folosit de Dante

[19] „E però disse Salamone in quello de' Proverbi in persona de la Sapienza: «Quando Iddio apparecchiava li cieli, io era presente; quando con certa legge e con certo giro vallava li abissi, quando suso fermava [l'etera] e suspendeva le fonti de l'acque, quando circuiva lo suo termine al mare e poneva legge a l'acque che non passassero li suoi confini, quando elli appendeva li fondamenti de la terra, con lui io era, disponente tutte le cose, e dilettavami per ciascuno die»”, Dante Alighieri, *Convivio* III, XV, 16 .

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

în sens filosofic: *De-aceea zic, privirea noastră scundă/ în veşnica dreptate se-adânceşte/ atât cât ochiul într-a mării undă*.

la giustizia viva, *Par*. XIX, v. 68
G. Coşbuc – *Dreptatea vie*
Eta Boeriu – *Dreptatea vie*

Dumnezeu este dreptatea vie, adică autentică, la care omul nu are acces, adică pe care nu poate să o înțeleagă: *Assai t'è mo aperta la latebra/ che t'ascondeva la giustizia viva,/ di che facei question cotanto crebra*. Dante foloseşte, în primul vers al terținei, termenul *latebra*, latinism, 'a place chosen for concealment, hidingplace' (*cf*. OLD); pentru a realiza rima, poetul italian foloseşte un alt latinism, *crebra* (*creber*, *–bra*, *-brum*, of action, states, events, 'recurring at short intervals, frequent, repeted, constant' *cf*. OLD). Ambii traducători echivalează direct conceptul *giustizia viva*. G. Coşbuc, optează pentru traducerea latinismelor din original prin termeni neaoşi, parcă preluați din propria sa poetică: *Ți-am rupt de-ajuns acele-nvălitori/ subt care-ți s-ascundea Dreptatea vie,/ de-al cărei rost tu te-ndoiai aori*. Eta Boeriu oferă o echivalare mai la îndemână pentru *latebra*, şi anume *vălul*, în timp ce semnificația lui *crebra*, aceea de „frecvență", cu sens temporal este tălmăcită, eventual, prin spațialul „desime": *Ți-am deslu-şit, socot, în întregime/ ce-nseamnă şi ce e Dreptatea vie/ şi rupt-am vălul ce-o-ascundea-n desime*.

la prima volontà, *Par*. XIX, v. 86
G. Coşbuc – *Suprema vrere*
Eta Boeriu – *Voința primă*

Voința divină, adică Dumnezeu însuşi, este bună în esența ei, de la sine: *La prima volontà, ch'è da sé buona*. G. Coşbuc interpretează acest concept fără a modifica semnificativ sensul originalului: *Suprema vrere, bună-n sineşi*. El echivalează adjectivul *prima* (care se referă la ordine: voința divină este prima existentă) prin *suprema*, care accentuează mai puțin cronologia şi mai mult ierarhia. La Eta Boeriu găsim o echivalare directă a conceptului: *Voința primă, ce-i prin sine bună*.

la somma essenza, *Par*. XXI, v. 87
G. Coşbuc – *principiul prim*
Eta Boeriu – *esența ei divină*

Dumnezeu, ființa divină supremă, reprezintă pentru Dante virtutea prin a cărei putere este ridicat dincolo de limitele sale (*mi leva sopra me*), permițându-i-se să vadă esența divinității: *la cui virtù, col mio veder congiunta,/ mi leva sopra me tanto, ch'i veggio/ la somma essenza de la quale è munta*. G. Coşbuc alege să echivaleze *somma essenza* prin *principiul prim*, redundanță doar aparentă (principiul desemnează cauza) ce nu modifică receptarea referentului în limba română: *cu văzul meu virtutea i se-mbină/ şi-atât de sus mă nalț că pot vedea/ principiul prim ce-o dă din El divină*. Eta Boeriu echivalează direct conceptul din original:

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

şi-a ei virtute cu-al meu văz se-mbină/ şi mă ridică-asupra mea atare/ c-ajung să văd esența ei divină.

alito di Dio, *Par*. XXIII, v. 114
G. Coşbuc – *a Lui putere*
Eta Boeriu – *suflul lui*

Prin expresia aceasta se exprimă apropierea de Empireu, adică de locul în care se află Dumnezeu: *del mondo che più ferve e più s'avviva/ nell'alito di Dio e nei costumi*. G. Coşbuc alege să echivaleze această apropiere de suflul (*alito*) lui Dumnezeu printr-un alt atribut specific divinității (*putere*): *cea mai de foc şi cea mai viu mişcată/ şi cea mai viie printr-a Lui putere*. Eta Boeriu păstrează ideea de respirație prezentă în original: *prin care Domnul legea lui şi-o-mparte,/ căci drept printr-însa suflul lui răzbate*.

Lo ben che fa contenta questa corte, *Par*. XXVI, v. 16
G. Coşbuc – *Al curții-aceştia-atotaşezătorul*
Eta Boeriu – *Cel care-aceste sfinte curți desfată*

Perifraza aceasta se referă la Dumnezeu, cel care îi face fericiți pe cei din Paradis (*questa corte*): *Lo ben che fa contenta questa corte*. În traducerea lui G. Coşbuc lipseşte ideea de fericire a locuitorilor Paradisului, el alegând să echivaleze conceptul printr-un alt atribut al divinității, acela de rânduitoare, de organizatoare a tot ce există: *Al curții-aceştia-atotaşezătorul*, creând substantivul *atotaşezătorul*, nereținut de DLR, după modelul substantivului *Atotțiitorul*, consacrat de stilul religios al limbii române. Mai aproape de semnificația din original este traducerea Etei Boeriu, care alege verbul *a desfăta* pentru a exprima modalitatea în care se raportează Dumnezeu (*lo ben*) față de cei care i-au fost fideli şi au ajuns în Paradis: *Cel care-aceste sfinte curți desfată*. Observăm totuşi în acest caz conotația epicureică a opțiunii traducătoarei. Ambele traduceri româneşti omit atributul *binele* (*lo ben*) din original.

Alfa e O, *Par*. XXVI, v. 17
G. Coşbuc – *A şi O*
Eta Boeriu – *Alfa şi Omega*

Conceptul este preluat din *Ap* 1,8[20] şi îl identifică pe Dumnezeu cu prima şi ultima literă din alfabetul grecesc: *Alfa e O è di quanta scrittura/ mi legge Amore o lievemente o forte*. Tradiția *Apocalipsei* lui Ioan din vremea lui Dante indică prezența în textul biblic a metaforei *Alfa e O*, nu *Alpha et Omega*, iar acest fapt se regăseşte şi în manuscrisele operei lui Dante; editorii moderni ai lui Dante respectă această particularitate, care are avantajul de a respecta şi structura endecasilabului, în timp ce editorii mai vechi folosesc *Alpha e Omega*[21]. În cele două traduceri în limba română regăsim ambele variante. G. Coşbuc alege cele două litere greceşti în transcriere românească, A şi O: *mi-e singur A şi O scripturii*

[20] „Ego sum Alpha et Omega, principium et finis".
[21] *Cf.* Anna Maria Chiavacci Leonardi, în Dante Alighieri, *La Divina Commedia. Paradiso*, p. 717, nota la versurile 16-18.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

sfinte/ pe care, mult-puțin, mi-o scrie amorul. Tradiția scripturală românească, însă, nu justifică o astfel de alegere, de aceea textul îşi pierde solemnitatea şi semnificația. Eta Boeriu echivalează metafora biblică preluată de Dante prin transliterarea denumirii celor două litere greceşti în limba română, însă creează confuzie prin folosirea termenului *scrisoare* în loc de *scriere* sau *text sacru*, aşa cum apare în originalul dantesc: *ca Alfa şi Omega mi-e scrisorii/ citită mie de Iubire toată*.

I *s'appellava in terra il sommo bene*, *Par*. XXVI, v. 134
G. Coşbuc – *numit-a lumea El supremul Bine*
Eta Boeriu – *I se numea pe jos supremul bine*

Nu se ştie bine de ce Dante, prin vocea lui Adam, care vorbeşte în cazul de față, alege să-l desemneze pe Dumnezeu prin intermediul literei *I*: *I s'appellava in terra il sommo bene*. În *De vulgari eloquentia*, Dante afirmă că ar fi absurd să ne gândim că omul ar fi putut să numească pentru prima dată altceva decât pe Dumnezeu, iar acest nume este *El*[22]. Interpretarea pe care o dau cei mai mulți dintre editorii lui Dante este că autorul a inventat acest nume pentru a exprima unitatea divină, dată fiind şi coincidența cifrei unu cu litera *I* din alfabetul latin[23]. Dacă această ipoteză este adevărată, atunci traducerea lui G. Coşbuc se îndepărtează de original când echivalează: *numit-a lumea El supremul Bine*. Eta Boeriu păstrează forma numelui din original: *I se numea pe jos supremul bine*.

El si chiamò poi, *Par*. XXVI, v. 136
G. Coşbuc – *Eli*
Eta Boeriu – *El*

Dante reia conceptul menționat două versuri mai sus, de data acesta conform spuselor sale din *De vulgari eloquentia*: *El si chiamò poi*. Primul nume din ebraică dat lui Dumnzeu este El (Eloi). G. Coşbuc traduce termenul folosind o formă a aceluiaşi nume legitimată de tradiția biblică românească: *Eli apoi*. Eta Boeriu păstrează, aşa cum procedase în primul caz, forma din textul dantesc: *El apoi*, însă această formă se poate confunda cu pronumele personal de persoana a treia singular masculin din limba română.

difesa di Dio, *Par*. XXVII, v. 57
G. Coşbuc – *mânie sfântă*
Eta Boeriu – *unde-i Părinte, mila ta*

În acest context, Dumnezeu este văzut drept ajutorul care face dreptate: *o difesa di Dio, perché pur giacci*? Invocația exprimă apelul omului la ajutorul divin care în aparență întârzie să apară, apel pe care îl regăsim mai ales în *Psalmi*:

[22] „Quid autem prius vox primi loquentis sonaverit, viro sane mentis in promptu esse non titubo ipsum fuisse quod «Deus» est, scilicet El, vel per modum interogationis vel per modum responsionis." (*De vulgari eloquentia*, I, IV, 4).

[23] *Cf.* Anna Maria Chiavacci Leonardi, în Dante Alighieri, *La Divina Commedia. Paradiso*, p. 731, nota la versurile 133-136.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Exurge, quare dormis, Domine[24]. Cel care vorbeşte în cazul de faţă este Petru, care consideră că succesorii săi la tronul pontifical îi favorizează pe unii creştini, iar pe alţii îi uită (aluzie la lupta dintre guelfi şi ghibelini). În traducerea lui G. Coşbuc, interogaţia din original devine exclamaţie şi se transformă mai degrabă într-o cerere de răzbunare: *mânie sfântă, cum nu cazi mai iute*! Echivalarea Etei Boeriu este mai aproape de semnificaţia din original, care îl vede pe Dumnezeu ca pe un părinte care trebuie să-şi trateze fiii în mod egal: *unde-i, Părinte, mila ta s-ajute*?

l'amor che queta questo cielo, *Par*. XXX, v. 52
G. Coşbuc – *Acel amor ce-n Rai revarsă harul*
Eta Boeriu – *Iubirea ce-şi împarte-n ceruri mila*

Perifraza face aluzie la Dumnezeu, liniştea şi pacea perfectă care domnesc în Empireu: *Sempre l'amor che queta questo cielo*. Pronumele demonstrativ folosit de Dante, *questo* (*cielo*), arată că poetul are în vedere anume cerul pe care îl descrie în acest cânt, adică Empireul, caracterizat şi în alte locuri drept un cer al liniştii perfecte (*cf*. *Par*. I, 122; *Par*. II, 112). Nuanţa acesta lipseşte din traducerile româneşti care se referă, atunci când echivalează acest concept, la cer sau la Paradis în general. La G. Coşbuc, verbul *quetare* ('rendere calmo e tranquillo', *cf.* DELI) este echivalat prin expresia *revarsă haruri*, ca şi în alte situaţii, din motive de prozodie şi rimă, însă faptul acesta limitează înţelegerea versului: *Acel amor ce-n Rai revarsă harul*. Utilizarea substantivului *amor* în acest context (determinată, desigur, de termenul din original) contravine tradiţiei discursului religios românesc[25], iar din această cauză referenţialitatea nici nu este detectabilă. Mai potrivită este echivalarea Etei Boeriu, printr-un substantiv cu o prezenţă mult mai veche în limba română (*Iubirea*). În ceea ce priveşte restul terţinei, interpretarea Etei Boeriu se îndepărtează de original, mai ales prin utilizarea termenului *milă*, atribut divin care nu-şi găseşte locul în contextul de faţă, unde se vorbeşte despre Empireu: *Iubirea ce-şi împarte-n ceruri mila*.

la gloria di colui che la'nnamora, *Par*. XXXI, v. 5
G. Coşbuc – *gloria cui o-namorează*
Eta Boeriu – *mărirea celui ce din veci alină*

Este exprimat aici unul dintre atributele lui Dumnezeu, *gloria*, adică măreţia, perfecţiunea, ceea ce el este în el însuşi, însuşire cântată de cei care se află deja lângă el (biserica triumfătoare): *ma l'altra, che volando vede e canta/ la gloria di colui che la'nnamora*. În traducere, G. Coşbuc se plasează, din nou, sub influenţa lexicală a originalului, folosind aici substantivul *gloria* şi verbul *a înamora*: *Ci-a doua, care vede şi-n zburare/ slăveşte gloria cui o-namorează*. Ca şi în cazul substantivului *amor*, şi aici traducătorul se îndepărtează de specificul

[24] *Vulgata*, *Ps* 43,23.

[25] *Amor*: cuvânt introdus de scriitori pe la sfârşitul veacului XVIII şi ajuns, prin romanţele sentimentale, şi în poezia populară, astăzi întrebuinţat numai pentru sentimentul de afecţiune pasionată a unui sex pentru celălalt, „dragoste", *cf*. DA.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

discursului religios românesc, care foloseşte, în astfel de contexte, numai verbul *a iubi*. De asemenea, mai observăm că în textul românesc verbul *a înamora* păstrează şi regimul tranzitiv al echivalentului din originalul italian, regim pe care nu îl are în limba română. Eta Boeriu alege să echivaleze termenul *innamorare* printr-un verb care modifică originalul, *a alina*, în timp ce complementul direct (ea, Biserica) dispare din context: *Cealaltă care vede-n zbor şi cântă/ mărirea celui ce din veci alină*.

lo rege per cui questo regno pausa, *Par*. XXXII, v. 61
G. Coşbuc – *Prinţul cel ce-atât amor a pus/ în regnul odihnit de-atâta pace*
Eta Boeriu – *Căci El, prin care acest regat ferice*

Metafora *lo rege* îl desemnează pe Dumnezeu văzut ca suveran al cerurilor, datorită căruia Paradisul (*questo regno*) se poate bucura de pace, de odihnă (*pausa*): *lo rege per cui questo regno pausa/ in tanto amore e in tanto diletto*. În traducerea lui G. Coşbuc întâlnim o interpretare a acestei perifraze, precum şi o explicare a metaforei danteşti: *Prinţul cel ce-atât amor a pus/ în regnul odihnit de-atâta pace*. Traducătorul a folosit, pentru echivalarea lui *rege*, un termen (*prinţul*) care desemnează un rang inferior regelui, în ierarhia aristocratică. Eta Boeriu eludează metafora, echivalând-o prin pronumele personal care are ca referent divinitatea: *Căci El, prin care acest regat ferice/ hălăduie-ntr-atâta voioşie*. Pentru echivalarea metaforei referitoare la Paradis (*questo regno*), G. Coşbuc, utilizează din nou, substantivul cu acelaşi etimon ca cel din limba italiană (*regn*), mai puţin utilizat în română cu acest sens. Eta Boeriu echivalează direct termenul *regno* prin uzualul *regat*, dar recurge la popularul „a hălădui" pentru *pausare*, menţinând acelaşi registru (*atâta voioşie*) pentru echivalarea sintagmei completive danteşti in *tanto amore in tanto diletto*.

primo amore, *Par*. XXXII, v. 142
G. Coşbuc – *prim amor*
Eta Boeriu – *izvorul lucorilor de veci*

Dante alege aici să-l desemneze pe Dumnezeu prin termenul *amore* ('iubire') pentru a putea exprima unirea mistică dintre Dumnezeu şi om (inspirat şi de sintagma din prima Scrisoare a lui Ioan „Deus caritas est", *1In* 4,8): *e drizzeremo li occhi al primo amore*. G. Coşbuc echivalează conceptul prin copierea structurii din original, în ceea ce am putea numi calc stilistic: *să-ntoarcem ochii spre-acel prim amor*. Eta Boeriu alege să nu ţină cont de mesajul lui Dante şi construieşte o altă imagine a lui Dumnezeu, inexistentă în original, recurgând în plus la un arhaism livresc *lucori*, de altminteri întâlnit în repertoriul coşbucian: *Să-ntoarcem ochii-n sus, către izvorul/ lucorilor de veci*.

2. Dumnezeu Tatăl

Termenii şi conceptele pe care le vom analiza în continuare îl au ca referent pe Dumnezeu Tatăl, prima persoană a Treimii. Potrivit metodologiei pe care am

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

adoptat-o, vom trata situațiile textuale în ordinea aparițiilor lor în textul dantesc. Vom observa, pe rând, sintagme legate de actul Creației (echivalabile în principiu prin „Tatăl" sau „Făcătorul", cu unele precizări adjectivale), antonomaze legate de „Putere" (*Valore* şi *virtù*) şi metafore ale supremației (*Sire*).

fattore, *Par*., IX, v. 128
G. Coşbuc – *părintelui*
E. Boeriu – lipseşte

Termenul se referă la Dumnezeu creatorul, chiar dacă este antropomorfizat aici (*fattore* = 'cel care face', din lat. *factōre*, 'cel care face', *cf.* DELI). Dumnezeu este considerat ca fiind creatorul din nimic[26], cel care face este omul. La Dante se vorbeşte, în acest context, despre Lucifer, care îi întoarce spatele creatorului său şi de la care provine răul în oraşul său, Firenze: *La tua città, che di colui è pianta / che pria volse le spalle al suo fattore*. G. Coşbuc are o interpretare paternală a acestui pasaj, folosindu-se şi de expresia din registrul popular *a întoarce dosul*: *Oraşul tău, clădit de-acel ce-ntoarse / părintelui său dosu-n primul zel*. La Eta Boeriu lipseşte ideea de spate întors către Dumnezeu, dar apare Lucifer, care este numit *cel ce-n cer fu primul răzvrătit*.

fattore, *Par*. XXXIII, v. 5
G. Coşbuc - *ziditor*
Eta Boeriu – *Ziditorul*

În contextul acesta apare Dumnezeu în calitatea sa de creator al omului: *tu se' colei che l'umana natura / nobilitasti sì che 'l suo fattore*. Ambii traducători au aceeaşi alegere în cazul de față, este însă posibil ca a doua traducere să fie influențată de prima. Termenul *ziditor* (*ziditorul*: adesea art.; învechit şi popular în limbajul bisericesc – 'Ființă supremă care a creat universul, lumea; p. ext. Dumnezeu', *cf.* DLR) este specific tradiției ortodoxe, atunci când se referă la Dumnezeu, văzut ca un constructor al universului (*artifex*). Aici însă, Dante se referă la divinitate ca *natura naturans*[27], în aşa fel încât varianta lui G. Coşbuc: *Tu-nobilezi a omului natură / atât încât al dânsei ziditor*, prezintă o incoerență metaforică atunci când ne vorbeşte despre un ziditor al naturii umane. Eta Boeriu, care foloseşte acelaşi termen pentru desemnarea divinității, nu respectă referirea la natura umană din textul original şi introduce noțiunea de *ginte*, posibil din motive de rimă: *tu eşti aceea ce umana ginte / ai înălțat-o astfel, că Ziditorul/ nu se sfii în lut să se-nveşminte*.

il suo fattor, *Par*. XXX, v. 21
G. Coşbuc – *Creatorul*
Eta Boeriu – *cel pururi drept şi bun*

[26] *Cf*. Monica Broşteanu, *op. cit.*, p. 158.
[27] V.D. Cojocaru, *Natura în Divina Comedie. Studiu istoric şi comparativ*, p. 29.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Conceptul se referă la Dumnezeu creatorul, sigurul în măsură să se bucure din plin de frumusețea creației sale (în cazul de față Beatrice), pe care ceilalți nu o pot descrie; Dante însuşi se declară depăşit de situație (*vinto mi concedo*) din cauza faptului că acest lucru depăşeste (*si trasmoda*) măsura omului: *La bellezza ch'io vidi si trasmoda/ non pur di là da noi, ma certo io credo/ che solo il suo fattor tutta la goda*. G. Coşbuc echivalează în mod direct conceptul de Dumnezeu creator (*Creatorul*), însă interpretează obiectul creației acestuia, adică frumusețea Beatricei, folosind un termen provenit din sfera magiei (*farmec*), capacitatea umană de percepție fiind transpusă poetic prin metafora zborului imaginației: *Nu-ntrece-al dânşii farmec numai zborul/ oricărei fantasii, ci sigur cred/ că-ntreg i-l simte singur Creatorul*. La Eta Boeriu supremația „farmecului" introdus de G. Coşbuc acționează mai întâi „mortal" („răpun") asupra muritorilor de rând, după care este savurată („îl gustă") de Creator. În plus, Eta Boeriu interpretează acest concept prezent în original şi alege să-l echivaleze prin două atribute ale divinității (bunătatea şi dreptatea) care se îndepărtează de mesajul dantesc, eludând relația dintre creație şi creator: *Căci ochii ei prin farmec nu răpun/ doar mintea noastră; chiar şi-n ceruri cred,/ îl gustă doar cel pururi drept şi bun*. De asemenea, o alegere discutabilă este şi cea care înlocuieşte frumusețea generică a Beatricei cu cea a ochilor ei, de care traducătoarea spune că se bucură doar Dumnezeu.

lo primo e ineffabile Valore, *Par*., X, v. 3
G. Coşbuc – *puterea primă cea făr' de rostire*
Eta Boeriu – *puterea-ntâi şi nerostită încă*

Expresia se referă la Dumnezeu Tatăl, prima persoană a Sfintei Treimi: *primo*, pentru că toate vin de la el, şi *inneffabile*, pentru că limbile oamenilor nu au capacitatea de a exprima realitatea divină. Inefabilitatea este un principiu al teologiei mistice conform căruia a reda în cuvinte orice atribut al lui Dumnzeu înseamnă a diminua. Traducătorii optează pentru echivalarea termenului *valore* prin *putere*, referindu-se la puterea creatoare a lui Dumnezeu, în care îşi au originea şi Fiul, şi Duhul Sfânt. La Eta Boeriu, prin folosirea adverbului *încă*, se creează ideea de posibilitate a unei eventuale *rostiri* a ceea ce reprezintă Dumnezeu, fapt ce intră în contradicție cu însuşi conceptul la care se referă.

il nostro Sire, *Par*., XIII, v. 54
G. Coşbuc – *al nostru rege*
Eta Boeriu – *cerescul tată*

Contextul în care apare acest nume divin este tipic poeziei teologice profunde realizate de marele poet florentin: *Ciò che non more e ciò che può morire/ non è se non splendor di quella ideea/ che partorisce, amando, il nostro sire*. Tot ceea ce există, fie ele lucruri sau ființe muritoare sau nemuritoare, reprezintă reflectarea Ideii (care este Fiul lui Dumnezeu) pe care Tatăl (*il nostro sire*) o generează din nemărginita sa iubire (*amando*, adică prin Duhul Sfânt) dintotdeauna. *Sire*,

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

substantivul folosit aici pentru desemnarea lui Dumnezeu-Tatăl, este un titlu utilizat atunci când cineva i se adresează regelui (*cf.* DELI). G. Coşbuc reuşeşte, în ciuda complexității conceptelor, să transpună această terțină în limba română rămânând fidel textului dantesc: *Tot ce-i Etern, sau poate-avea pierire, / nu e decât reflexul din ideea / ce-o naşte al nostru Rege prin iubire*. Coşbuc preia din textul italian ideea de Dumnezeu-rege, iar scrierea cu majusculă a adjectivului *Etern* este nejustificată, pentru că poate crea confuzii (în cazul de față, adjectivul nu reprezintă un atribut al divinității). Cu totul altfel stau lucrurile în cazul traducerii Etei Boeriu, care renunță la câteva concepte de bază prezente în această terțină: *Tot ce-i etern şi tot ce-astfel s-ar vrea / e numai forma-n care se-oglindeşte / cerescul tată şi iubirea sa*. În primul rând, lipseşte ideea de pieritor din această traducere; Dante specifică: tot ceea ce există, toate lucrurile şi ființele, atât cele pieritoare, cât şi cele nepieritoare, sunt creația Tatălui. Apoi, lipseşte vreo referire la Cristos, Fiul, concepție esențială din textul original, pentru că autorul vrea să spună că totul este o reflecție a Treimii. De asemenea, lipseşte implicarea eului poetic prin adjectivul pronominal posesiv (*al nostru*). În textul Etei Boeriu, ideea de Dumnezeu (*cerescul tată*) şi cea de iubire sunt coordonate copulativ, adică sunt puse pe acelaşi plan. Nu aceasta este intenția originalului, unde iubirea (*amando*) reprezintă Duhul Sfânt. Traducătoarea nu ajunge să redea faptul că Dante vorbeşte despre Treime în această terțină.

pio Padre, *Par*., XVIII, v. 129
G. Coşbuc – *un bun Părinte*
Eta Boeriu – *cerescul tată*

Dumnezeu este văzut aici ca un părinte milostiv care nu refuză pâinea fiilor săi: *lo pan che 'l pio Padre a nessun serra*. Pâinea despre care se vorbeşte aici este Euharistia, care reprezintă hrana spirituală a tuturor credincioşilor şi care, în vremea lui Dante, le era interzisă de către conducătorii Bisericii celor excomunicați pe nedrept. În traducerea lui G. Coşbuc găsim o formulare impersonală a acestui verset: *o pâne/ ce nimănui n-o neagă un bun Părinte*. Deşi termenul *Părinte* este scris cu majusculă, folosirea articolului nehotărât conferă expresiei o generalitate care nu exprimă ideea din original. Traducerea Etei Boeriu nuanțează, în schimb, conceptul de Dumnezeu milostiv şi drept: *pâinea ce ne-o-mparte aci/ cerescul tată*.

la prima virtù, *Par*., XIII, v. 80
G. Coşbuc – *Virtutea prim-*
Eta Boeriu – *Tatălui*

În contextul acesta se vorbeşte despre cele trei persoane ale Treimii: *Però se'l caldo amor la chiara vista/ de la prima virtù dispone e segna*. Este vorba despre actul creației când *caldo amor*, Duhul Sfânt, dispune prin acțiunea Fiului, *chiara vista*, care vine de la Tatăl, *prima virtù*. Termenul *virtù* vine din latinescul *virtūte* ('coraggio, forza, valore, qualità proprie del maschio', *cf*. DELI). Acelaşi

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

etimon îl are substantivul folosit de Coşbuc drept soluție de traducere (*virtute*); sensul etimologic ('putere'), însă, este propriu doar limbii române vechi, în limba actuală *virtute* însemnând 'calitate'. Eta Boeriu alege din nou echivalarea prin exprimare directă a numelui propriu.

lo primo e ineffabile Valore, *Par*. X, v. 3
G. Coşbuc – *puterea primă cea făr' de rostire*
Eta Boeriu – *puterea-ntâi şi nerostită încă*

În contextul de față, prin acest concept este exprimat Dumnezeu Tatăl, prima persoană a Sfintei Treimi: *Guardando nel suo figlio con l'Amore/ che l'uno e l'altro etternalmente spira,/ lo primo e ineffabile Valore*. În această terțină, Dante prezintă, în stilul poetic caracteristic, una dintre dogmele Bisericii Catolice, *filioque* – Duhul Sfânt purcede de la Dumnezeu Tatăl (*ineffabile Valore*) şi de la Fiul, dogmă neacceptată de Biserica Ortodoxă. *Valore* este echivalentul termenului latin *virtus* 'any attractive or valuable quality, excellence (natural or acquired); potency, efficacy', *cf*. OLD, şi este un atribut specific Tatălui în cadrul Treimii. Sensul 'putere' este actualizat de echivalarea lui G. Coşbuc: *În Fiul său privind cu-acea iubire/ ce şi-unul şi-altu-a pururi o stîrneşte,/ puterea primă cea făr'de rostire*. Echivalarea lui *ineffabile* prin *cea făr' de rostire*, însă, pune probleme de percepție cititorului care nu are la îndemână şi originalul (*fără de rostire* înseamnă, mai degrabă, 'care nu poate vorbi', nu 'care nu poate fi rostit'). Şi de această dată prima traducere o influențează pe cealaltă, Eta Boeriu echivalând terțina cam în aceiaşi termeni: *Privind în Fiu cu-acea Iubire-adâncă/ ce-n veci dintr-unu-într-altul va țâşni,/ Puterea-ntâi şi nerostită încă*.

alto Padre, *Par*. X, v. 50
G. Coşbuc - *Tatălui*
Eta Boeriu – *Tatălui ceresc*

Şi în cazul acesta întâlnim conceptul de Dumnezeu Tatăl (*alto Padre*) prezentat în contextul Sfintei Treimi care guvernează cel de-al patrulea grup de fericiți (*quarta famiglia*) ce se găseşte în cerul al patrulea: *Tal era quivi la quarta famiglia/ de l'alto Padre, che sempre la sazia,/ mostrando come spira e come figlia*. Regăsim aici un verb neobişnuit inovat de Dante, *figlia*, care se referă la faptul că Tatăl îl generează din eternitate pe Fiul. Traducerea acestui dificil mister creştin, Sfânta Treime, surprins de Dante aici este realizată, din punct de vedere poetic, magistral de G. Coşbuc, care reuşeşte să surprindă toate aspectele teologice ce apar în original: *Atare-i deci a patra locuință/ a Tatălui ce-o satur-arătând/ cum ia din El şi Fiu şi Duh ființă*. Şi cealaltă traducere, a Etei Boeriu, redă mesajul teologic principal dorit de Dante, unele alegeri, însă, datorate rimei, cum ar fi termenul *ceată* pentru *famiglia*, pot obtura într-o oarecare măsură pătrunderea în atmosfera familială pe care autorul florentin vrea să o creeze (G. Coşbuc foloseşte cuvântul *locuință*): *Astfel văzui în cer a patra ceată/ a Tatălui ceresc, care-i vădeşte/ cum Duh şi Fiu purced din El deodată*.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

prima virtù, *Par*. XXVI, v. 84
G. Coşbuc – *al lumii Tată*
Eta Boeriu – *-ntâia vrere-n lume*

Expresia îl indică pe Dumnezeu Tatăl, creatorul a tot ce există, idee în alte părți exprimată prin *primo Valore*: *vagheggia il suo fattor l'anima prima/ che la prima virtù creasse mai*. Traducerea lui G. Coşbuc echivalează explicit referentul din textul dantesc: *Acel ce-a fost – răspunse ea vioaie –/ creat ca suflet prim de-al lumii Tată*. Eta Boeriu echivalează conceptul interpretându-l drept prima voință: *şi-adoră ziditorul primul om/ de-ntâia vrere-n lume zămislit*.

Padre, *Par*. XXVII, v. 1
G. Coşbuc – *Tatăl*
Eta Boeriu – *Tatăl*

Dumnezeu Tatăl, aşa începe Dante cântul XXVII, enumerând apoi toate persoanele Treimii cărora trebuie să li se aducă slavă: *Al Padre, al Figlio, a lo Spirito Santo/ cominciò, gloria tutto'l paradiso*. G. Coşbuc reuşeşte să păstreze muzicalitatea versurilor danteşti, precum şi inversiunea imnului doxologic din original: *Pe Tatăl, Fiul, şi pe Duhul Sfânt/ cânta tot Paradisu-ntru mărire*. În traducerea Etei Boeriu se pierde nuanța celebrului imn de laudă adus Treimii la care Dante face aluzie (*Gloria al Padre e al Figlio e allo Spirito Santo*), nu însă mesajul global transmis de aceste versuri: *Pe Tatăl, Fiul şi pe Duhul Sfânt/ tot raiu-acum pe-un glas îl proslăvea*.

lo creatore, *Par*. XXX, v. 101
G. Coşbuc – *al lumii Domn*
Eta Boeriu – *creator*

Conceptul se referă la Dumnezeu în calitatea sa de creator care luminează mințile fericiților şi îngerilor aflați în Empireu pentru ca aceştia să poată contempla chipul său: *Lume è là sù che visibile face/ lo creatore a quella creatura*. Ideea este preluată din Psalmi: *in lumine tuo videbimus lumen*[28]. În traducerea lui G. Coşbuc se pierde ideea de lumină dată de însuşi Dumnezeu, în sensul de capacitate de a-l vedea, oferită creaturilor: *E-n cer lumină ce vizibil face/ pe-al lumii Domn oricui e creatură*. Eta Boeriu echivalează expresia *visibile face* din original, cu sensul de a face vizibil minții mai degrabă decât ochilor, prin verbul *a arăta*, din sfera semantică a simțului văzului: *Lumină-i sus ce-arată scăpărând/ pe creator făpturii muritoare*. *Făptură muritoare* nu-şi găseşte vreun corespondent în original; Dante se referă (prin *creatura*) la cei din Empireu, fie ei îngeri sau oameni care se bucură în eternitate de prezența lui Dumnezeu.

[28] *Cf*. *Vulgata*, *Ps* 35,10.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

3. Isus Cristos

Următoarele situații contextuale din *Paradis* îl desemnează pe Isus Cristos, cea de-a doua persoană a Treimii. În textul lui Dante, această referențialitate se manifestă fie direct (Isus sau Cristos), fie prin intermediul unor sintagme şi perifraze. După cum vom vedea mai jos, textul dantesc oferă şi modalitatea coexistenței poetice a celor două maniere de desemnare.

În ceea ce priveşte utilizarea nemijlocită a numelui Mântuitorului aşa cum, prin filiera greacă, a apărut şi s-a consacrat în tradiția creştină, începem prin a menționa contextual prima apariție a termenului *Cristo*:

Cristo, VI, v. 14
G. Coşbuc – *Crist*
Eta Boeriu – *Crist*

Menționăm doar prima apariție a termenului *Cristo*; el se regăseşte în multe alte contexte, dar nu ridică probleme evidente de traducere (*Par*. IX, v. 120; *Par*. XI, v. 72,102,106; *Par*. XII, v. 71,75; *Par*. XIV, v. 104, 106; *Par*. XVII, v. 51; *Par*. XIX, v. 104, 106, 108; *Par*. XX, v. 47; *Par*. XXIII, v. 20, 72; *Par*. XXV, v. 15; *Par*. XXVI, v. 53; *Par*. XXIX, v. 98, 109; *Par*. XXXI, v. 3; *Par*. XXXII, v. 20, 24, 27, 83, 85,87). În general, termenul este echivalat direct, prin *Hristos*, conform tradiției ortodoxe (deşi nu există o normă unică referitoare la ortografierea acestui teonim[29]), sau prin împrumut, *Crist*, preluat din tradiția catolică. Trebuie precizat faptul că G. Coşbuc, cu mici excepții, preferă echivalarea prin Crist (în concordanță cu intenția vizibilă din traducerea sa de a fi aproape şi de litera originalului, nu doar de sensul său), iar Eta Boeriu traduce de cele mai multe ori Hristos.

În cele ce urmează, vom examina sintagmele şi perifrazele derivate din Biblie şi din tradiția creştină prin care Dante desemnează a doua persoană a Sfintei Treimi. Ca de obicei, vom păstra, în demersul nostru analitic, ordinea ocurențelor din textul original:

pan de li angeli, *Par*., II, v. 11
G. Coşbuc – *pânii îngereşti*
Eta Boeriu – *pâinea îngerească*

Expresia din poemul italian este preluată din Vechiul Testament şi interpretată de tradiția creştină ca facând referire la Cristos care, întrupat fiind, pe pământ este pâinea oamenilor, iar în cer – pâinea îngerilor. În contextul de față, Dante vrea să spună că sunt puțini cei care au fost atraşi de înțelepciunea cerească pe care o reprezintă cuvântul lui Dumnezeu: *Voialtri pochi che drizzaste il collo/ per tempo al pan de li angeli*. G. Coşbuc realizează o echivalare fidelă a acestor versuri chiar dacă introduce o expresie idiomatică: *Dar voi, puținii-acei ce-ați dat ocol/ la vreme pânii îngereşti*. Eta Boeriu omite ideea de îndreptare a privirii către ceva (*drizzaste il collo*), adăugând însă din motive de rimă şi prozodie un

[29] Vezi Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, p. 485.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

adverb al iscusinței aplicat privitorilor preschimbați în convivi: *Dar voi puținii, ce din timp, dibaci,/ hrănitu-v-ați cu pâinea îngerească*.

quello sposo, *Par*., III, v. 101
G. Coşbuc – *Mirele*
Eta Boeriu – *mirele*

Expresia se referă la figura lui Cristos, proprie limbajului mistic şi utilizată în special, în tradiția creştină, de persoanele care îşi consacră viața lui Dumnezeu prin voturile religioase: *con quello sposo ch'ogne voto accetta*. Termenul *sposo, sposa* în limba italiană, desemnează bărbatul şi, respectiv, femeia în ziua nunții (*cf.* DELI). Traducerea lui G. Coşbuc adaugă anumite nuanțe inexistente în original, cum ar fi termenul *milă*: *să stea cu Mirele, ce ia cu milă* / *oricare vot conform cu-a lui dorință*. Eta Boeriu echivalează direct: *mirele ce orice juruință* / *primeşte când urmează a lui chemare*.

primo marito, *Par*., XI, v. 64
G. Coşbuc – *-ntâiul soț*
Eta Boeriu – *mire*

Sintagma[30] se referă metaforic la Isus Cristos, primul care a ales sărăcia drept „soție": *Questa, privata del primo marito*. În contextul de față, Dante pregăteşte metafora nunții mistice care are loc între Sfântul Francisc din Assisi şi „sărăcie", rămasă văduvă din vremea lui Cristos. G. Coşbuc realizează o echivalare directă a expresie: *văduvă de-ntâiul soț rămase*. Eta Boeriu nu respectă distincția dintre termenii *soț* şi *mire*: *Căci pân'la el rămase văduvită* / *de mire*.

Verbo di Dio, VII, v. 30
G. Coşbuc – *Verbul*
Eta Boeriu – *Hristos*

Aici apare a doua persoană din Sfânta Treime, Fiul lui Dumnezeu, care, din proprie inițiativă, a decis să coboare pe pământ, în sânul Fecioarei Maria, pentru a mântui neamul omenesc, conform planului divin: *onde l'umana specie inferma giacque* / *giù per secoli molti in grande errore,* / *fin ch'al Verbo di Dio discender piacque*. Desemnarea lui Isus Cristos prin termenul *Verbo* (*di Dio*) îşi are originea în prologul Evangheliei după Ioan: *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (*In* 1,14); de altfel, doar textele lui Ioan conțin acest mod de desemnare a Fiului[31]. În toate traducerile româneşti ale Bibliei apare, pentru substantivul *Verbum*, traducerea *Cuvântul*[32]. În traducerea acestei terține, G. Coşbuc ignoră tradiția biblică românească şi foloseşte termenul *Verbul* (mai puțin utilizat în

[30] *Marito* desemnează o persoană căsătorită de sex masculin ('coniuge di sesso maschile', *cf.* DELI).
[31] *Cf.* Monica Broşteanu, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie*, p. 219.
[32] *Cf. Ibidem*.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

limba română cu referire la Dumnezeu[33]) în loc de *Cuvânt*: *De-aici, bolnav mulți secoli a zăcut / umanul gen, în mare rătăcire; / şi- n trup când Verbul să scoboare-a vrut*. Eta Boeriu alege să echivaleze direct, prin numele divinității la care se referă (*Hristos*): *de-aceea veacuri îndelungi zăcu / umana ginte jos în rătăciri, / pân'n ce Hristos să se pogoare vru*.

Figliuol di Dio, VII, v. 119
G. Coşbuc – *divinu-i fiu*
Eta Boeriu – *muritorul*

Se vorbeşte aici despre Fiul lui Dumnezeu, care s-a înjosit, făcându-se om, şi a împăcat natura umană cu demnitatea divină pe care o deținea înainte de păcatul originar: *se'l Figliuol di Dio / non fosse umiliato ad incarnarsi*. Ambii traducători interpretează aceste versuri şi includ astfel, în traducerea lor, explicații şi conotații inexistente în textul original. De exemplu, G. Coşbuc face referire la moartea ruşinoasă de pe cruce a Fiului lui Dumnezeu: *de nu s-ar fi smerit / divinu-i fiu să moară-ntru ruşine*. Eta Boeriu interpretează în acelaşi mod ideea de întrupare din textul dantesc prin moarte ruşinoasă, însă se referă la Cristos numai din perpectiva sa umană de muritor: *de muritorul / nu se-ntrupa spre-a pătimi ruşine*.

l'alto Filio di Dio/ e di Maria, *Par*. XXIII, v. 136-137
G. Coşbuc – *cu sfântul Fiu şi cu Maria*
Eta Boeriu – *Hristos*

Expresia îl desemnează pe Isus Cristos în calitatea sa de Dumnezeu (*figlio di Dio*) şi în calitatea sa de om (*figlio di Maria*): *Quivi triunfa, sotto l'alto Filio/ di Dio e di Maria, di sua vittoria*. G. Coşbuc interpretează greşit relațiile sintactice de la nivelul acestei propoziții: *Aici, cu sfântul Fiu şi cu Maria, / triumf îşi are-al veşnicei victorii*, transformând atributul genitival, construit în limba italiană cu prepoziția *di*, în complement sociativ. La Eta Boeriu, în schimb, într-un context care îmbină abuziv amvonul cu degustarea, Hristos este numit direct, fără a mai fi amintită, ca în original, calitatea sa de Fiu al lui Dumnezeu şi al Mariei: *Aici îşi gustă din cerescu-amvon,/ pe sub Hristos, izbânda mântuirii*.

nostro Diletto, *Par*. XIII, v. 111
G. Coşbuc – *al nostru dulce mire*
Eta Boeriu – *Isus*

În contextul acesta, Dante îl prezintă pe Cristos ca fiind cel iubit de Biserică (*diletto* este participiul de la *diligere*, 'avere particolarmente caro, prediligere', *cf*. DELI). Echivalarea lui G. Coşbuc, aşa cum se întâmplă adesea, nu ține cont decât de elementele prozodice atunci când traduce *al nostru dulce mire*, sintagmă

[33] Totuşi, *Verb* este menționat în DLR cu semnificația 'Cuvânt al lui Dumnezeu (logos)', exemplul fiind dat preluat din dicționarul lui Scriban: „Verbul care însufleţeşte întreaga creațiune, *logos spermatikos*, este Cristos însuşi".

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

care nu are legătură cu textul dantesc. Eta Boeriu echivalează prin numele propriu (*Isus*) al referentului din contextul original.

Agnel di Dio, *Par*. XVII, v. 33
G. Coşbuc – *al lumii miel*
Eta Boeriu – *Mielului*

Metafora îl indică pe Cristos, *l'Agnel di Dio che le peccata tolle*, printr-o frază preluată din *Evanghelia lui Ioan* prin care Ioan Botezătorul îl desemnează pe Isus: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*, (*In* 1,29); în traducerea românească, ea sună în felul următor: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii*. Verbul *tolle* este un latinism împrumutat de Dante din formularea evanghelică, de la *tollō –ere* ('to pick up', *cf*. OLD). Din raţiuni prozodice, G. Coşbuc echivalează metafora *Mielul lui Dumnezeu* prin *al lumii miel*, ceea ce duce la o confuzie de concepte: *al lumii miel ce spal-a' lumii rele*. Poate să „spele" sau să „ridice" păcatele lumii tocmai pentru că este mielul lui Dumnezeu, eliberându-i astfel pe oameni prin moartea sa. Eta Boeriu echivalează conceptul explicând implicitul metaforei de la Dante: *când încă de păcate/ nu ne spălase-a Mielului junghiere*, făcând referire la modalitatea de a aduce jertfe lui Dumnezeu în Vechiul Testament (*Ex* 12).

benedetto Agnello, *Par*. XXIV, v. 2
G. Coşbuc – *Mielului cel sfânt*
Eta Boeriu – *mielului divin*

În cazul de faţă, prin această metaforă este prezentată consecinţa faptului că Isus Cristos a fost jertfit pentru păcatele lumii şi anume ca „mielul" să devină hrană pentru suflete, aluzie la Euharistie, dar şi la faptul că, în Paradis, Isus potoleşte orice foame umană sau dorinţă de adevăr: *O sodalizio eletto a la gran cena / del benedetto Agnello, il qual vi ciba*. Ambii traducători aleg să echivaleze acest concept modificând adjectivul *benedetto* de care este însoţit substantivul *Agnello* în textul original: G. Coşbuc prin *cel sfânt*, Eta Boeriu prin *divin*.

Figlio, *Par*. X, v. 1
G. Coşbuc – *Fiul*
Eta Boeriu – *Fiu*

Aici este vorba despre Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi, prezentată de către Dante printr-o reuşită îmbinare de expresivitate poetică şi precizie teologică: *Guardando nel suo Figlio con Amore/ che l'uno e l'altro eternamente spira*. În traducerea lui G. Coşbuc este respectat principiul teologic catolic conform căruia Dumnezeu Tatăl, împreună cu Dumnezeu Fiul, îl generează pe Duhul Sfânt: *În Fiul său privind cu-acea iubire/ ce şi-unul şi-altu-a pururi o stârneşte*. Din traducerea Etei Boeriu lipseşte ideea de eternitate a concepţiei despre Treime, mai bine zis aceasta nu este evidentă din cauza utilizării unui verb la timpul viitor: *Privind în Fiu cu-acea Iubire-adâncă/ ce-n veci dintr-unu-într-altul*

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

va ţâşni. De asemenea, înlocuirea conjuncției *şi* prin prepoziția *întru* trădează ideea exprimată în original, aceea de dublă origine a Duhului Sfânt, sau arată că traducătoarea nu a perceput corect semnificația metaforei iubirii de aici (*Amore* = Duhul Sfânt).

lo sposo, *Par*. X, v. 141
G. Coşbuc – *mire*
Eta Boeriu – lipseşte termenul

Metafora se referă la Cristos, considerat mirele Bisericii: *ne l'ora che la sposa di Dio surge/ a mattinar lo sposo perchè l'ami*. Dante face aluzie, în contextul de față, la rugăciunea liturgică de la primele ore ale dimineții (*a mattinar*; de la *officium matutinum* 'nella liturgia, parte dell'ufficio canonico recitata la prima ora del giorno', *cf*. DELI), făcută în cadrul Bisericii, pentru a-i oferi şi a-i cere mirelui iubirea. G. Coşbuc echivalează direct termenul *sposo* prin corespondentul său din limba română, *mire* (termen, de altfel, impus şi în stilul bisericesc românesc), însă este neclară ideea de rugăciune spusă dimineața în biserică: *mireasa lui Hristos de se găteşte/ pe mire-a-l saluta, spre-a fi iubită*. Eta Boeriu face referire doar la statutul de mireasă a Bisericii, termenul mire din original fiind reluat doar printr-un pronume personal în dativ: *mireasa lui Hristos – şi spre-a-i fi dragă*.

colui ch'ad alte grida/ disposò lei, *Par*. XI, v. 31-32
G. Coşbuc – *sfântu-i mire-acel ce-o logodi/ prin strigăt nalt*
Eta Boeriu – *celui sfânt ce-o logodi/ (...) în chin pe cruce*

Perifraza se referă la Cristos văzut ca mirele Bisericii, iar prețul unei asemenea cununii a fost sângele vărsat pe cruce: *la sposa di colui ch'ad alte grida/ disposò lei col sangue benedetto* (= cel care, în strigăte puternice, s-a cununat cu ea prin sângele-i binecuvântat). Expresia *ad alte grida* face trimitere la povestirea evanghelică a morții lui Cristos din Matei, *Iesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum*[34]. În traducerea lui G. Coşbuc, perceperea mesajului este dificilă, din cauză că traducătorul introduce mai multe pronume ai căror referenți nu sunt mereu uşor de identificat: *spre sfântu-i mire-acel ce-o logodi/ prin strigăt nalt cu sânge-al său pe cruce*. Traducerea Eteі Boeriu este mai aproape de expresia folosită de autorul originalului şi totodată mai limpede, cu toate că lamentația lui Isus este redată prin cauza ei, suferința pătimită pe cruce: *miresei celui sfânt ce-o logodi/ cu sângele vărsat în chin pe cruce*.

suo verbo, *Par*. XIX, v. 44
G. Coşbuc – *cuvântu-*
Eta Boeriu – lipseşte

Conceptul se referă la Cristos, Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană a Treimii: *non poté suo valor sì fare impresso/ in tutto l'universo, che 'l suo verbo/ non rimanesse in infinito eccesso*; Dumnezeu (*colui che volse il sesto* – prezent într-un vers

[34] Vulgata, *Mt* 27,50.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

anterior, analizat de noi la momentul potrivit), atunci când a creat universul, i-a „imprimat" calitățile sale (*suo valor*) astfel încât el însuşi, reprezentat în text de această dată de Fiu (*suo verbo*) continuă să transceadă orice limită spațio-temporală (*infinito eccesso*). Termenul *verbo* vine din lat. *verbum* 'cuvânt', înlocuit adesea cu grecescul *logos* în context teologic: „nella teologia cristiana, la seconda persona della Trinità, Gesù Cristo" (*cf.* DELI; v. şi *supra*). Aşadar, în acest context poetic, termenul *verbo*, îl are ca referent direct pe Fiu care la rândul lui constituie expresia metonimică a divinității în general, în manifestare. G. Coşbuc echivalează conceptul în mod direct, păstrând conotația teologică din original: *El nu putu să-mprime-atâta-n jos/ virtute-ntregii lumi, ca să nu-şi vadă/ rămas cuvântu-n nesfârşit prinos*. La Eta Boeriu lipsesc atât termenul, cât şi ideea din original, expresia poetică a transcendeței fiind înlocuită printr-o perpetuă cugetare: *n-a-ntipărit tutindeni al său gând/ şi-a sa virtute-astfel ca mai presus/ să nu rămână pururi cugetând*.

verbo divino, *Par*. XXIII, v. 73
G. Coşbuc – *divinul Verb*
Eta Boeriu – *divinul verb*

Prin acest concept Dante vorbeşte despre Cristos, întrupat în sânul Mariei, folosindu-se de traducerea literală din *Evanghelia lui Ioan* (*Verbum caro factum est*[35]): *Quivi è la rosa in che'l verbo divino/ carne si fece*. G. Coşbuc echivalează cu fidelitate: *Aici e roza-n care-acolo jos/ fu om divinul Verb* (pentru semnificația teologică a substantivului *verb* în DLR, v. *supra*). Eta Boeriu adaugă conceptului un adjectiv care nu se găseşte în original, *iertător*, dar care motivează evenimentul religios al întrupării divinității: *Aici e roza-n care, iertător, / divinul verb s-a întrupat*.

benigna vertù, *Par*. XXIII, v. 85
G. Coşbuc – *Virtute sfântă*
Eta Boeriu – *blajine*

Prin această metaforă, care îl are ca referent pe Cristos, Dante vrea să exprime bunătatea, blândețea cu care el, un simplu muritor, este privit de către Isus: *O benigna vertù che sì li'mprenti/ sù t'essaltasti per largirmi loco/ a li occhi lì che non t'eran possenti*. Chiar dacă modifică imaginea poetică din originalul dantesc, înlocuind „întipărirea" cu „aprinderea" şi caracterul „benign" prin ideea de sfințenie, G. Coşbuc reuşeşte să surprindă esențialul conceptual al acestei terține: *Tu cel ce-astfel le-aprinzi, Virtute sfântă,/ te nalți atâta, ca să aibă loc/ şi ochii mei ce-atât de slab se-avântă*. Eta Boeriu alege să traducă conceptul cristic prin substantivizarea atributului *benigno*, păstrând ideea de incapacitate a muritorului Dante de a percepe de unul singur cele ce se află în Paradis: *O, tu, ce-ți pui pecetea-n ei, blajine,/ ca să-i zăresc te-ai înălțat din loc,/ căci nu sunt vrednici ochii mei de tine*.

[35] VULGATA, *In* 1,14.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Nostro Segnor, *Par*. XXIV, v. 35
G. Coşbuc – *Domnul*
Eta Boeriu – *Domnu-*

În contextul de față este prezentat Cristos în calitatea sa de Dumnezeu al tuturor, care lasă cheile împărăției lui Petru: *O luce etterna del gran viro/ a cui Nostro Segnor lasciò le chiavi*. Lipseşte din ambele traduceri analizate adjectivul posesiv, care la Dante semnifică apropierea de umanitate a divinității prin întruparea lui Cristos. G. Coşbuc: *Eternă facl-a marelui bărbat,/ cui cheile de-aici aduse, care/ deschid ăst regn, de Domnul ți s-au dat*. Eta Boeriu: *O, veşnic duh al marelui bărbat/ cui Domnu-i dete-acele chei ce-n lume/ el însuşi dus-a din acest regat*.

Iesù, *Par*. XXV, v. 33
G. Coşbuc - *Isus*
Eta Boeriu – *Hristos*

În contextul acesta întâlnim numele propriu al Fiului lui Dumnezeu, prezentat într-o ipostază în care acesta îşi manifestă predilecția față de trei dintre apostolii săi: Petru, Iacob şi Ioan, pe care îi lua cu el în momentele cheie ale existenței sale terestre: *tu sai, che tante fiate la figuri,/ quante Iesù ai tre fé più carezza*. Observăm că G. Coşbuc rămâne fidel originalului, pe când Eta Boeriu alege să traducă prin supranumele Hristos[36] (*Cel Uns*, *Mesia*).

nostro pellicano, *Par*. XXV, v. 113
G. Coşbuc – *al nostru Pelican*
Eta Boeriu – *Mântuitorul*

În contextul acesta, poetul face aluzie la apostolul Ioan, care în timpul ultimei cine a stat la pieptul lui Isus şi care a fost ales să se îngrijească de Maria la picioarele crucii: *Questi è colui che giacque sopra'l petto/ del nostro pellicano, e questi fue/ di su la croce al grande officio eletto*. Dante se foloseşte aici de o desemnare simbolică; în timpul său, pelicanul era considerat o pasăre care făcea trimitere la figura lui Cristos conform unei legende care spunea că pelicanul îşi readucea la viață puii morți cu carnea şi sângele său, de unde şi asocierea sa cu jertfa lui Isus pe cruce[37]. Această interpretare simbolică se baza şi pe un vers din *Psalmi*: *Similis factus sum pelicano solitudinis*[38]. G. Coşbuc, fidel şi aici originalului, echivalează expresia direct, prin majuscula aplicată acestei metafore animaliere lipsită de circulație în spațiul ortodox, încercând, probabil, să o accentueze ca antonomază. Eta Boeriu alege să traducă printr-un nume (*Mântuitorul*) care îi este atribuit, prin tradiție, referentului din textul original şi care face trimitere la legenda menționată mai sus.

[36] *Cf*. Monica Broşteanu, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi Biblie*, p. 205.
[37] Vezi, pentru simbolistica acestei păsări în *Divina Comedie*, Dragoş Cojocaru, *Natura în «Divina Comedie»*, p. 175.
[38] Vulgata, *Ps* 101,7.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

În sfârşit, coexistența celor două maniere de desemnare (directă sau perifrastică) a Mântuitorului funcționează poetic, în momentul întâlnirii cu Sfântul Bernard de Clairvaux din cântul XXXI, cel care va intermedia viziunea finală a pelerinului Dante:

Segnor mio Iesù Cristo, Dio verace, *Par*. XXXI, v. 107
G. Coşbuc – *Isuse, Doamne-al meu şi Domn verace*
Eta Boeriu – *Hristoase, Dumnezeu adeverit*

Perifraza dantescă face aluzie la definiția clasică pe care credința creştină o dă lui Cristos: om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Deşi, în contextul de față, Dante foloseşte o formă interogativă, aceasta nu exprimă dubii sau incertitudini referitoare la cele două naturi însumate în Isus Cristos, ci uimirea poetului, căruia nu-i vine să creadă că poate să vadă chipul lui Dumnezeu: *Segnor mio Iesù Cristo, Dio verace,/ or fu sì fatta la sembianza vostra?* Traducerea lui G. Coşbuc păstrează toate coordonatele mesajului dantesc, atât pe cele referitoare la Cristos, cât şi pe cele legate de exprimarea unei ipostaze atât de speciale (viziunea cristică): *Isuse, Doamne-al meu şi Domn verace,/ aşa erai tu deci, cum eşti aici?* Eta Boeriu alege doar numele mesianic pentru desemnarea celei de-a doua persoane a divinității, *Hristos*; ea optează pentru adjectivul *adeverit* în loc de *adevărat* din motive de rimă: *Hristoase, Dumnezeu adeverit,/ acesta-i, Doamne, chipul tău adică?*

4. Duhul Sfânt

Conceptele care urmează să fie analizate au ca referent a treia persoană a Treimii, Duhul Sfânt. Cu mai puține ocurențe în comparație cu precedentele, vom menține distincția între, pe de o parte, desemnările directe ale Spiritului (Duhul, însoțit sau nu de adjectivul Sfânt, care poate fi şi implicit; sau acompaniat de alte adjective funcționale în context) şi, pe de altă parte, expresiile întrebuințate de poet la modul metaforic ori perifrastic, de obicei preluate din tradiția creştină:

Spirito Santo, *Par*. III, v. 53
G. Coşbuc – *Duhul Sfânt*
Eta Boeriu – *spiritului sfânt*

Aici apare conceptul de Duh Sfânt care înflăcărează prin iubire sentimentele celor aflați în Paradis, în diferitele grade ale ierarhiei cereşti: *Li nostri affetti, che solo infiammati/ son nel piacer de lo Spirito Santo,/ letizian del suo ordine formati*. G. Coşbuc echivalează direct conceptul de Duh Sfânt, dar terțina în sine este un pic neclară pentru că nu se înțelege faptul că sufletele prezente în Paradis sunt fericite să se conformeze ordinii stabilite de Duhul Sfânt: *Din singur Duhul Sfânt având pornite/ orice dorințe-aici, şi ne'ntrerupt/ că-n ordinul său sfânt am fost primite*. Eta Boeriu echivalează numele divin folosind scrierea cu literă mică, însă din traducerea aceasta reiese mai clar faptul că sufletele sunt bucuroase de a face voința Duhului Sfânt: *A noastre simțăminte ce se-aprind/*

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

doar din plăcerea spiritului sfânt,/ se bucură că vrerea-i fac iubind.

Dintre cele două substantive care constituie opțiunile traducătorilor, *Duh* este confirmat de tradiția textelor religioase româneşti, în timp ce *Spirit* este utilizat, în acest context, mai ales în perioada modernă (începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, *cf.* DLR).

Acest nume divin, *Spirito Santo*, mai apare şi în *Par*. XIX, 101; *Par*. XX, 38; *Par*. XXIV, 92; *Par*. XXVII, 1; *Par*. XXIX, 41, şi este echivalat prin corespondentul său din limba română, *duh sfânt* sau *spirit sfânt*, fară să apară neclarități în traducere.

primo foco, *Par*. III, v. 69
G. Coşbuc – *primul foc*
Eta Boeriu – *flacăra divină*

După o parte a comentatorilor lui Dante, în contextul de față, călugărița Piccarda, (cea care vorbeşte cu Dante în cântul acesta), se referă la iubirea de care se bucură sufletele din Paradis, pătrunse de flacăra Duhului Sfânt (*primo foco*): *ch'arder parea d'amor nel primo foco*. Alți exegeți consideră că autorul *Divinei Comedii* se referă la primul foc al iubirii ca expresie a faptului de a fi îndrăgostit pe pământ[39]. Este dificilă luarea unei decizii definitive în cazul acesta; de altfel, în traducerile analizate observăm că versul a fost interpretat diferit de cei doi traducători. G. Coşbuc păstrează ambiguitatea care nu exclude nici interpretarea celestă nici cea pământească a conceptului: *părând c-ar arde-n primul foc de-amor*, iar Eta Boeriu se referă strict la numele divin: *părând că arde-n flacăra divină*.

etterno spiro, *Par*. IV, v. 36
G. Coşbuc – *suflarea cea divină*
Eta Boeriu – *suflarea preacurată*

Apare aici conceptul de Duh Sfânt văzut ca duhul iubirii care îi cuprinde pe toți cei aflați în Paradis cu o intensitate mai mare sau mai mică: *per sentir più o men l'etterno spiro*. Substantivul *spiro* apare la Dante cu sensul de 'alito, soffio', *cf*. DELI, şi are ca etimon lat. *respirare* 'to expel the air one has inhaled, breathe aut; to exhale air in breathing', *cf*. OLD. G. Coşbuc surprinde în traducerea sa ideea de împărțire gradată a harului lui Dumnezeu din Paradis: *cum simt gradat suflarea cea divină*. Nu la fel se întâmplă în cazul traducerii Etei Boeriu, care trece cu vederea expresia *più o men* din original şi adaugă un adjectiv mai puțin uzual cu referire la Duhul Sfânt, ales tot din sfera religiosului dar folosit mai ales cu referire la Fecioara Maria: *după cum simt suflarea preacurată*.

etterno amore, *Par*. VII, v. 33
G. Coşbuc – *veşnică iubire*
Eta Boeriu – *veşnicei iubiri*

[39] *Cf.* Ana Maria Chiavacci Leonardi, în Dante Alighieri, *La Divina Commedia. Paradiso*, p. 90, nota la versul 69.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Conceptul acesta se referă la Duhul Sfânt, prin intermediul căruia persoana divină a lui Cristos se întrupează: *che dal suo fattore/ s'era allungata, unì a sé in persona/ con l'atto sol del suo etterno amore*. Atât G. Coşbuc, cât şi Eta Boeriu echivalează cu fidelitate metafora din original. G. Coşbuc traduce: *uni-n persoana sa umana fire,/ cea tot mai mult de El îndepărtată,/ prin simplu-un act de veşnică iubire*. În cazul celeilalte traduceri se poate observa o poetizare suplimentară a originalului, care însă nu afectează mesajul global: *lipind de lutul pământenii firi/ de ceruri ruptă sfânta lui făptură,/ doar prin virtutea veşnicei iubiri*.

l'Amore, *Par*. X, v. 1
G. Coşbuc – *iubire*
Eta Boeriu – *Iubire-adâncă*

Acest concept exprimă prin excelență a treia persoană a Sfintei Treimi, pe Duhul Sfânt, şi se referă la iubirea reciprocă dintre Dumnezeu Tatăl şi Dumnezeu Fiul, prin care se creează universul: *Guardando nel suo Figlio con l'Amore/ che l'uno e l'altro etternalmente spira*. G. Coşbuc alege să traducă termenul prin *iubire*, însă cu literă mică, care poate genera neclaritate în ceea ce priveşte echivalarea dogmei la care se referă Dante aici, dogmă aparținând doar Bisericii Catolice, care constă în ideea că Duhul Sfânt purcede atât de la Tatăl, cât şi de la Fiul: *În Fiul său privind cu-acea iubire/ ce şi-unul şi-altu-a pururi o stârneşte*. Eta Boeriu adaugă substantivului adjectivul *adânc*, inexistent în original, ceea ce, în pofida majusculei inițiale cu care este înzestrată *Iubirea*, presupune o cuantificare ce nu poate fi atribuită absolutului: *Privind în Fiu cu-acea Iubire-adâncă/ ce-n veci dintr-unu-într-altul va țâşni*.

ardente Spirto, *Par*. XXIV, v. 138
G. Coşbuc – *Duhu-n limbi de foc*
Eta Boeriu – *credința vrerii sale*

Duhul Sfânt este cel care la Cincizecime s-a coborât asupra apostolilor, iluminându-i şi făcându-i capabili să vorbească cu înțelepciune divină[40]: *poi che l'ardente Spirto vi fé almi*. Adjectivul *almo*, folosit aici, are sensul 'che dà e alimenta la vita, ricco, benefico, fertile', *cf*. DELI. G. Coşbuc echivalează termenul respectând mai degrabă formularea biblică: *v-aduse Duhu-n limbi de foc spre-a scrie*. Eta Boeriu se îndepărtează de sensul şi expresia mesajului dantesc şi echivalează versul exprimând o consecință a faptului că Duhul Sfânt a coborât deasupra apostolilor, anume că au fost sfințiți prin acest fapt: *când v-a sfințit credința vrerii sale* (antecedentul adjectivului posesiv fiind, în varianta traducătoarei cu câteva versuri mai sus „cuvântul ce din cer grăieşte").

[40] „Et apparuerunt illis dispertitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum; et repleti sunt omnes Spiritu sancto et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis" (*Act. Ap* 2,3-4).

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

5. Sfânta Treime

În primul rând, e de remarcat faptul că, în textul *Divinei Comedii*, Dante nu foloseşte niciodată sintagma „Sfânta Treime” ca atare (*Santissima Trinità*). Analitic, putem identifica două modalităţi principale de desemnare a acesteia: una legată de aspectul numeral al Treimii, prin recursul la cifra trei, şi una enumerativ-distinctivă, prin menţionarea în acelaşi context a celor trei persoane ale Trinităţii. Întrucât numărul ocurenţelor este relativ mic, nu vom mai separa, în demersul nostru analitic, cele două modalităţi identificate, ci vom studia traducerile acestora în limba română, aşa cum ne-am propus, fără altă dihotomie, doar în ordinea primei lor apariţii în textul-sursă.

tre persone in divina natura, *Par*. XIII, v. 27
G. Coşbuc – *trei persoane în veşnica natură*
Eta Boeriu – *Treimii*

Conceptul prezentat aici se referă la Sfânta Treime, care reprezintă şi tema dominantă a cântului al XIII-lea. De fapt, contextul conţine o descriere a misterului trinitar, urmată imediat de precizarea dublei naturi a Fiului: *ma tre persone in divina natura,/ e in una persona essa e l’umana*. G. Coşbuc urmăreşte întocmai structura versului din original, înlocuieşte adjectivul *divin* cu *veşnic*, ceea ce nu influenţează receptarea ideii de Treime, însă atunci când echivalează misterul întrupării nu este clară ideea că o singură persoană a divinităţii se face om: *ci trei persoane-n veşnică natură/ unind divinu-n trupul firii-umane*. Eta Boeriu face abstracţie de explicaţiile din textul dantesc şi echivalează conceptul prin numele divin al Trinităţii, luat ca atare: *ci Treimii i se cântă/ şi sfintei taine-a întrupării-osana*.

ché quella viva luce che sì mea
dal suo lucente, che non si disuna
da lui né da l’amor ch’a lor s’intrea, *Par*. XIII, v. 55-57

G. Coşbuc – *De Primul cel ce-o naşte-apoi, aceea*
lumina vie-n veci nu se desparte
şi nici de-amor ce-i faţa lor a treia

Eta Boeriu – *Căci verbul sfânt, lumina ce porneşte*
din foc divin, de el nu se desparte
şi nici de sfântul duh ce-i întreieşte

Terţina de faţă defineşte Sfânta Treime şi încearcă să prezinte această realitate ultramundană unică şi întreită, în acelaşi timp, afirmând că Fiul (*viva luce*) vine de la Tatăl (*il suo lucente*), adică are aceeaşi substanţă[41] şi este nedespărţit de acesta şi de Sfântul Duh (*l’amor*). Ambii traducători modifică desemnarea referenţilor din alegoria dantescă. G. Coşbuc echivalează expresia care se referă

[41] În Crezul niceno-constantinopolitan se spune despre Fiul lui Dumnezeu că este „lumină din lumină”.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

la Dumnezeu Tatăl, în original prezentat ca lumină, prin primatul şi întâietatea acestei persoane divine în faţa celorlalte două. Eta Boeriu are o abordare explicativă a metaforelor danteşti şi traduce *viva luce* prin mai explicitul apelativ al Fiului lui Dumnezeu, *verbul sfânt, lumina*, iar *amore* prin expresia directă din limba română a referentului, *sfântul duh*.

Però se ´l caldo amor la chiara vista
de la prima virtù dispone e segna,
tutta la perfezion quivi s'acquista, *Par*. XIII, v. 79-81

G. Coşbuc – *Deci când Virtutea prim-astfel dispune*
şi-mprim-aşa iubirea sa-nfocată,
s-atinge-atunci suprema perfecţiune.

Eta Boeriu – *Iubirea însă, când pecetea vie*
a Tatălui în verbul sfânt o-mplântă,
desăvârşit e ce-a fost scris să fie.

Prin această terţină Dante face aluzie la colaborarea dintre cele trei persoane ale Treimii în vederea realizării perfecţiunii creaţiei: *caldo amor* (Duhul Sfânt), *la chiara vista* (Isus Cristos), *prima virtù* (Dumnezeu Tatăl). Dată fiind dificultatea interpretativă a versurilor nu toţi comentatorii sunt de acord că aici ar fi vorba despre toate cele trei ipostaze ale divinităţii, ni s-a părut însă edificatoare interpretarea dată de Anna Maria Chiavacci Leonardi[42] de care am ţinut cont în analiza acestui pasaj. Perfecţiunea se produce atunci când Dumnezeu creează prin intermediul Duhului Sfânt, care este iubire, care dispune (*segna*) imprimarea ideii arhetipale produsă de Fiul, care este imaginat ca ochiul (*vista*) prin care vede şi acţionează Tatăl. Aşa cum se observă din reproducerea integrală de mai sus a terţinei în cauză, traducerea lui G. Coşbuc omite nu doar echivalarea celei de-a doua persoane divine, Fiul, ci chiar şi sintagma ce poate fi interpretată astfel (*chiara vista*). Eta Boeriu optează pentru menţionarea lipsită de echivoc a celor trei persoane ale Trinităţii.

Quell'uno e due e tre che sempre vive
e regna sempre in tre e'n due e' n uno, *Par*. XIV, v. 28-29

G. Coşbuc – *Căci Unu, Doi şi Trei ce-n veci unit*
şi-n Trei şi-n Doi şi-n Unul e deodată

Eta Boeriu – *Cel pururi viu în trei făpturi pe-o treaptă*
şi care-n trei e domn nehotărmurit

[42] „Nella terzina fortemente sintetica si adombra ancora una volta l'idea della creazione come atto trinitario: se lo Spirito Santo (*´l caldo amor*, soggetto) dispone e imprime con azione diretta la viva luce del Figlio (*la chiara vista*, oggetto) che procede dal Padre (*la prima virtù*), *quivi*, cioè nella creatura così formata, si otterrà il massimo della perfezione", Anna Maria Chiavacci Leonardi, în Dante Alighieri, *La Divina commedia. Paradiso*, p. 373, nota la versurile 79-81.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

Este reprezentată aici Treimea (simbol al unității circulare) prin care Dante exprimă, ajutându-se de muzicalitatea poeziei, un mister inexprimabil în termeni raționali, cel al unității şi în acelaşi timp al diferențierii persoanelor divine. G. Coşbuc păstrează superbul chiasm al dublei enumerări din original (unu-doi-trei – trei-doi-unu), reuşind să transmită şi muzicalitatea circulară a versurilor care se referă la un mister pe care cuvintele nu au cum să-l descifreze. Ideea de circularitate se pierde în traducerea Etei Boeriu, care decide să abordeze rezumativ ceea ce Dante a vrut să transmită prin jocul algebric al poeziei sale.

trino e uno, *Par*. XV, v. 47
G. Coşbuc – *trei în unul*
Eta Boeriu – *trei într-unul*

Apare aici din nou conceptul de Dumnezeu unic şi întreit în acelaşi timp: *„Benedetto sia tu, (...), trino e uno/ che nel mio seme se' tanto cortese"*. Cel care exprimă acest imn de laudă este Cacciaguida[43], care îşi manifestă recunoştința față de un Dumnezeu mărinimos (*cortese*) cu familia sa (*mio seme*). În ambele variante de traducere analizate, simpla enumerare adjectivală din originalul dantesc este echivalată prin formula de incluziune *trei în unul*. În rest, G. Coşbuc echivalează formula de început a imnului de laudă printr-un calc de expresie, deşi corespondentul uzual al termenului *benedetto* din limba română este *binecuvântat*: *Binevorbit să fii tu trei în unul/ c-aşa de bun te-arăți seminței mele*, iar Eta Boeriu echivalează formula de binecuvântare prin alt incipit imnografic şi adjectivul *cortese*[44] prin *blând*, care este un atribut al divinității, fără îndoială, dar nu pe acesta îl actualizează Dante în contextul de față: *Mărire ție, ce eşti trei într-unul,/ că blând te-arăți cu seminția mea*.

E credo in tre persone etterne, e queste
credo una essenza sì una e sì trina,
che soffera congiunto "sono" ed "este", *Par*. XXIV, v. 139-141
G. Coşbuc – *şi-n trei persoane-eterne cred, şi-aceste*
atari sunt Un *şi-n trei atari se-mbină*
că sufere să-i zici şi sunt *şi* este
Eta Boeriu – *Şi cred în trei făpturi ce-n Paradis*
sunt una-n fapt şi întreite-atare,
că se-mpreună-n „sunt" şi-n „este" (...)

În această terțină, Dante vorbeşte despre dogma Trinității[45], proprie credinței creştine: în Dumnezeu sunt trei persoane, care sunt în acelaşi timp una şi

[43] Cacciaguida este un strămoş al lui Dante din secolul al XII-lea, singurul, de altfel, se pare, despre care poetul însuşi avea cunoştință.

[44] *Cortése*: 'di corte, gentile, garbato'; (la Dante) 'generoso, prodigo', *cf*. DELI.

[45] „Così definito dal concilio Lateranense IV del 1215: «unus solus est verus Deus, aeternus et immensus... Pater et Filius et Spiritus Sanctus, tres quidem personae sed una essentia, substantia seu natura»", Anna Maria Chiavacci Leonardi, în Dante Alighieri, *La Divina commedia. Paradiso*, p. 675, nota la versurile 139-141.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)

trei, astfel încât, spune autorul *Divinei Comedii*, despre acestea se poate vorbi folosind verbul *a fi* atât la persoana a III-a plural (*sunt*), cât şi la persoana a III-a singular (*este*). G. Coşbuc traduce cu fidelitate terțina originală. Eta Boeriu introduce termenul *făpturi*, nepotrivit cu esența divinității fiindcă are sensul '(ființe) create'.

Oh trina luce, *Par*. XXXI, v. 28
G. Coşbuc – *Lumină triplă*
Eta Boeriu – *faclă întreită*

Expresia se referă la Treime; Dante invocă divinitatea să-şi întoarcă privirea către pământ pentru a vedea dezordinea şi violența neamului omenesc: *Oh trina luce che'n unica stella/ scintillando a lor vista, sì li appaga!/ guarda qua giuso a la nostra porcella*. Aşa cum se întâmplă şi în alte locuri din *Paradis*, Dante face apel la glasul lui Boethius, care îi este alături în împărăția cerurilor, aşa cum Vergilius îi fusese alături în Infern şi în Purgatoriu. Acesta spunea în *Mângâierile filosofiei*: *Priveşte-acum pământul plin de jale/ Oricine-ai fi cel ce dirigui toate/ Noi, bună parte a lucrării tale,/ Plutim pe marea vieții la întâmplare*[46]. G. Coşbuc echivalează direct expresia care desemnează Treimea şi invocația din original: *Lumină triplă, ce desfeți din una/ de-a pururi stea, pe-atâția fericiți,/ priveşte-n jos să vezi la noi furtuna*. Eta Boeriu înlocuieşte metafora luminii stelare cu metafora focului, fără însă a modifica substanțial mesajul transmis: *O, faclă întreită care-alini/ c-un singur foc alai de fericiți!/ Priveşte jos ce vijelii ne-ațin*. În prinvința adjecivului *trino* care desemnează Trinitatea, G. Coşbuc optează pentru neologismul *triplu*, în timp ce Eta Boeriu recurge la consacratul *întreit* (obținut printr-o schimbare a categoriei gramaticale însoțită de prefixare).

tre giri di tre colori e d'una contenenza, *Par*. XXXIII, v. 116-117
G. Coşbuc – *trei cercuri... de trei culori şi-aceeaşi continență*
Eta Boeriu – *trei brâuri felurite la culoare, la fel de largi în roți*

Cele trei sfere se referă la Sfânta Treime şi reprezintă definiția clasică a acestui concept teologic: trei persoane egale, dar în acelaşi timp distincte: *Ne la profonda e chiara sussistenza/ de l'alto lume parvemi tre giri/ di tre colori e d'una contenenza*. Ne vom referi pe larg la această terțină în ultimul capitol al lucrării.

[46] Boethius, *Mângâierile filosofiei*, I, V, vv. 42-5.

BDD-B745-05 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 10:52:13 UTC)